

Analize terminalne balistike kod odstrjela krupne divljači.

Topolovčan, Tomislav

Master's thesis / Diplomski rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Forestry and Wood Technology / Sveučilište u Zagrebu, Fakultet šumarstva i drvne tehnologije**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:108:132805>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-12**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Forestry and Wood Technology](#)

**FAKULTET ŠUMARSTVA I DRVNE TEHNOLOGIJE SVEUČILIŠTA U
ZAGREBU**

ŠUMARSKI ODSJEK

**ANALIZE TERMINALNE BALISTIKE KOD OdstrelA KRUPNE
DIVLJAČI (ANALYZES OF TERMINAL BALLISTICS IN BIG GAME
SHOOTING)**

DIPLOMSKI RAD

Diplomski studij: Uzgajanje i uređivanje šuma s lovnim gospodarenjem

Predmet: Lovno gospodarenje II

Ispitno povjerenstvo: 1. doc. dr. sc. Kristijan Tomljanović

2. prof. dr. sc. Marijan Grubešić

3. doc. dr. sc. Mario Ančić

Student: Tomislav Topolovčan

JMBAG: 68226149

Datum odobrenja teme: 4. 5. 2021.

Datum predaje rada:

Datum obrane rada: 9. 7. 2021.

ZAGREB, SRPANJ 2021.

ZAHVALA

Zahvaljujem mentoru doc. dr. sc. Kristijanu Tomljanoviću na pomoći prilikom odabira teme ovog rada te na uputama i pomoći prilikom same izrade.

Zahvaljujem i svim kolegama lovcima koji su uvelike pomogli prilikom prikupljanja podataka koji čine temelj ovoga rada.

Takoođer i svojim kolegicama i kolegama s Fakulteta na pomoći i suradnji tijekom studiranja.

Zahvaljujem svojoj dugogodišnjoj djevojci Dori na potpori i razumijevanju tijekom studiranja.

Na kraju posebnu zahvalnost dugujem svojoj obitelji, mami Vlatki i ocu Mariju te sestrama Leonardi i Petri, koji su mi uvijek bili potpora te su mi svojom žrtvom i odricanjem pružili mogućnost visokog obrazovanja.

Tomislav Topolovčan

DOKUMENTACIJSKA KARTICA

Naslov rada	Analize terminalne balistike kod odstrela krupne divljači
Title	Analyzes of terminal ballistics in big game shooting
Autor	Tomislav Topolovčan
Adresa autora	Zadnji jarak 17, Golo Brdo, 33000 Virovitica
Mjesto izrade rada	Sveučilište u Zagrebu Fakultet šumarstva i drvne tehnologije
Vrsta objave	Diplomski rad
Mentor	doc. dr. sc. Kristijan Tomljanović
Komentor	-
Godina objave	2021.
Opis obujma rada	Broj stranica 36, tablica 3, slika 13, grafičkih prikaza 15 i navoda literature 26
Ključne riječi	balistika, krupna divljač, odstrel, tjelesna masa, kalibar
Keywords	ballistics, big game, shooting, body weight, caliber
Sažetak	<p>U istraživanju su obrađeni balistički parametri koji su od utjecaja na učinkovitost odstrela krupne divljači. Terensko istraživanje provedeno je na području središnje Hrvatske tijekom dviju lovnih godina. Kako bi se olakšalo prikupljanje podataka, izrađen je obrazac u koji su se upisivali traženi elementi. Za analizu je prikupljen dovoljan broj terenskih uzoraka dviju vrsta krupne divljači (jelen obični i divlja svinja). Podaci su prikupljeni od strane kolega i mene samoga. Ključni elementi prilikom prikupljanja bili su tjelesna masa jedinke, kalibar, tip zrna i gramaža, udaljenost s koje je izvršen odstrel, mjesto pogotka te vrijeme proteklo od nastrijela do uginuća. Terenski uzorci obrađeni su u programima Statistika i Excell. Dobiveni podaci opisani su i predočeni u radu te su iznesena mišljenja i zaključci. Rezultati istraživanja doprinijet će boljem razumijevanju problematike utjecaja kalibra, tipa zrna i mjesta pogotka na brzinu ugibanja divljači.</p>
Abstract	<p>The research deals with ballistic parameters that affect the efficiency of large game shooting. Field research was conducted in Central Croatia over two hunting years. In order to facilitate the collection of data, a form was created in which the required elements were entered. A sufficient number of field samples of two species of large game (red deer and wild boar) were collected for analysis. The data was collected by colleagues and myself. The key elements in the collection were body weight of the individual, caliber, type of grain and weight, distance from which the shooting was performed, place of hit and time elapsed from shooting to death. Field samples were processed in the programs Statistics and Excell. The obtained data are described and presented in the paper, and opinions and conclusions are presented. The results of the research will contribute to a better understanding of the issue of the influence of caliber, grain type and location of the impact on the rate of game death.</p>

	IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI	OB FŠDT 05 07
		Revizija: 2
		Datum: 29.04.2021.

„Izjavljujem da je moj diplomski rad izvorni rezultat mojega rada te da se u izradi istoga nisam koristio drugim izvorima osim onih koji su u njemu navedeni“.

U Zagrebu 9. 7. 2021. godine

---

vlastoručni potpis

Tomislav Topolovčan

SADRŽAJ

1. Uvod.....	1
2. Ciljevi istraživanja.....	2
3. Materijali i metode istraživanja.....	3
3.1. Područje istraživanja.....	3
3.2. Objekt istraživanja.....	4
3.3. Balistika.....	6
3.4. Metoda prikupljanja podataka.....	12
3.5. Obrada podataka.....	17
4. Rezultati istraživanja.....	19
4.1. Tjelesna masa prema načinu lova.....	21
4.2. Promjer i masa zrna s obzirom na način lova.....	21
4.3. Brzina zrna prema načinu lova.....	22
4.4. Brzina uginuća prema masi, brzini i energiji zrna.....	23
4.5. Brzina uginuća prema tjelesnoj masi.....	24
4.6. Brzina uginuća prema tvrdoći zrna.....	25
4.7. Brzina uginuća s obzirom na promjer zrna.....	25
4.8. Brzina uginuća prema mjestu pogotka.....	26
5. Rasprava.....	27
6. Zaključak.....	29
7. Literatura.....	30
8. Prilozi.....	33

1. UVOD

Gospodarenje krupnom divljači zahtijeva u jednom svom segmentu i odstrel određenog broja grla kako bi se populacije držale u okvirima kapaciteta staništa. Pravilnikom o načinu uporabe lovačkog oružja i naboja (NN 37/2019) određene su minimalne mase zrna, minimalna energija na 100 m ($E_{min}/100$) i maksimalna udaljenost s koje se može izvršiti odstrel pojedine dobne i spolne kategorije neke vrste divljači. Istim pravilnikom određeno je da se većinu krupne divljači može loviti do udaljenosti 150 ili 200 m. Međutim, Pravilnikom nije određena gornja granica mase zrna ili maksimalna energija $E_{max}/100$ koja bi bila prikladna za odstrel pojedine vrste divljači. Također nije definirana konstrukcija zrna koja bi bila prikladna za odstrel pojedine dobne/spolne kategorije pojedine vrste divljači. Slična situacija je i u zemljama EU-a gdje postoje različiti uvjeti pod kojima se neka vrsta može loviti što se oružja i naboja tiče. Primjerice, u nekim zemljama lov nekih krupnih vrsta divljači dozvoljen je sačmom, dok na području Francuske u lovu nije dozvoljena upotreba vojnih kalibara kod nas vrlo raširenih i popularnih poput .30-06 Springfield (Spr.) ili 8×57. U stručnoj i znanstvenoj literaturi postoji određeni broj radova koji parcijalno obrađuju problematiku uspješnosti odstrela krupne divljači. Dok je balistika poprilično dobro obrađena, mali broj radova govori o terminalnoj balistici i uspješnosti odstrela krupne divljači kod korištenja različitih kalibara, konstrukcija zrna, mjestu pogotka ili pak kombinaciji spomenutih parametara. U lovačkim krugovima uvijek se može čuti razglabanje o tome „koji kalibar je najbolji“ ili „koji kalibar najbolje odgovara“ pojedinoj vrsti divljači. Znanstvene literature na ovu temu gotovo da i nema kako na hrvatskom, tako i na stranim jezicima te samim time ovo istraživanje predstavlja svojevrsni izazov.

Jedno od malobrojnih istraživanja koje je provedeno u Republici Hrvatskoj obradilo je problematiku štete, odnosno otpada na iskoristivom mesu divljači, a objavljeno je od strane Slavica i sur. (2008). Spomenuto istraživanje dovelo je do zaključka kako upotrebom kalibra 9,3 × 62 mm, težine 18,5 g nastaju najveći gubici mesne mase, dok upotrebom kalibra .30 – 06 i zrna mase 11,7 g nastaju najmanji gubici mesne mase. Podlesak (2010.) provodi istraživanje u kojemu se osvrnuo na štete nastale na mesu s obzirom na tipove zrna raznih kalibara i proizvođača te dolazi do zaključka kako nove konstrukcije zrna daju najbolje rezultate prilikom odstrela. Sabljica (1981.) radi istraživanje o utjecaju kalibara magnum punjenja prilikom odstrela krupne divljači te zaključuje kako magnum punjenja ne ostvaruju bolje učinke od standardnih punjenja, osim kod divljači manje tjelesne mase. Većina ovih istraživanja odnosila su se na štete na mesu uzrokovane prilikom odstrela, dok je efikasnost odstrela istraživao Sabljica.

Svaka situacija je specifična za sebe. S obzirom na veliki broj elemenata, od kojih gotovo svaki ima određeni utjecaj na efikasnost odstrela, veoma je zahtjevno prikupiti pojedine podatke, a pogotovo ih ispravno tumačiti u postavljenom kontekstu.

2. CILJEVI ISTRAŽIVANJA

Kako je u uvodnom dijelu opisano, u dostupnoj literaturi gotovo da i nema suvislih istraživanja o utjecaju pojedinih elemenata terminalne balistike na uspješnost odstrela krupne divljači. Uspješnost odstrela mogla bi se definirati kroz mjerenje vremena koje protekne od nastrela do uginuća i štetu koju sam odstrel nanese mesu divljači. Slijedom navedenog, u ovome istraživanju pokušat će se obraditi sljedeće:

1. utvrditi utjecaj nekih elemenata kalibra i lovačkog zrna na uspješnost odstrela dviju vrsta istraživane divljači (jelen obični i divlja svinja) kroz evidenciju vremena, udaljenosti i mjesta pogotka pojedine jedinke
2. statističkim analizama utvrditi međusobne ovisnosti i korelacije istraživanih parametara terminalne balistike
3. prikazanim rezultatima i stečenim spoznajama omogućiti bolje razumijevanje ove specifične problematike, kreiranje smjernica kod izrade budućih podzakonskih akata, stručne literature i lovne prakse vezane uz lovnu balistiku.

3. MATERIJAL I METODE ISTRAŽIVANJA

3.1. Područje istraživanja

Prikupljanje podataka odvijalo se tijekom dviju lovnih godina (2019./2020. i 2020./2021.) na području središnje Hrvatske, konkretno u Virovitičko-podravskoj i Bjelovarsko-bilogorskoj županiji. Prikupljeno je i obrađeno sveukupno 77 uspješnih odstrela, no upotrebljivih je bilo 75 te su oni služili kao podloga za obradu.

Virovitičko-podravska županija raspoređena se u kontinentalnom dijelu Republike Hrvatske na prijelazu između središnje i istočne Hrvatske. Na sjeveru Virovitičko-podravska županija omeđena je rijekom Dravom, na istoku graniči s Osječko-baranjskom, na zapadu s Koprivničko-križevačkom, na jugozapadu Bjelovarsko-bilogorskom te na jugu s Požeško-slavonskom županijom (Virovitičko-podravska županija). Na prostoru županije nalazi se 36 lovišta, od čega je 15 državnih te 21 zajedničko.

Bjelovarsko-bilogorska županija nalazi se u istočnom dijelu skupine županija središnjeg područja Republike Hrvatske. Na sjeveroistoku graniči s Virovitičko-podravskom, na jugu sa Sisačko-moslavačkom, zapadu sa Zagrebačkom te na sjeveru s Koprivničko-križevačkom županijom (Bjelovarsko-bilogorska županija). Na prostoru županije nalaze se 43 lovišta i sva su zajednička.

Slika 1: Prikaz područja Virovitičko-podravške i Bjelovarsko-bilogorske županije (izvor: URL 1)

3.2. Objekt istraživanja

Predmet istraživanja u ovom radu predstavljaju dvije vrste divljači i to: jelen obični (*Cervus elaphus* L.) i divlja svinja (*Sus scrofa* L.).

Jelen obični (*Cervus elaphus* L.)

Obični jelen pripada porodici jelena (*Cervidae*), potporodici pravih jelena (*Cervidae*) te rodu jelen (*Cervus*). Prema Zakonu o lovstvu (NN 99/2018) jelen obični spada u krupnu divljač zaštićenu lovostajem. Prema Mustapić i sur. (2004.) mužjak ove vrste naziva se jelen, odrasla ženka koja se kotila košuta, mlado od trenutka okota pa do kraja ožujka druge kalendarske godine života tele te mlade ženke od vremena okota do prvog teljenja dvizice.

Jelen je rasprostranjen u cijeloj Europi, osim u sjevernoj Švedskoj i Norveškoj, te u sjevernim dijelovima Rusije. U Republici Hrvatskoj jelenske divljači najviše ima u šumskim kompleksima uzduž Dunava, Drave i Save, u Gorskot kotaru, Velikoj i Maloj Kapeli, dijelu Hrvatskog primorja te znatno manje na Velebitu i Ličkoj Plješivici (Mustapić i sur. 2004.). Jelen obični najveća je divljač koja nastanjuje naše šume.

Visina mu se kreće od 105 do 150 cm u grebenu, ukupna dužina tijela može iznositi od 160 do 250 cm, a težina varira između 150 i 200 kg, dok neke jedinke mogu dosegnuti i 350 kg (Durantel, 2007.). Boja dlake varira od svijetlo riđe do crveno smeđe tijekom ljeta i jeseni do gotovo sive zimi. Samo mužjaci imaju rogove, koji im otpadaju svake godine i to starijim jedinkama već u veljači, mlađim u ožujku te mladima u travnju ili svibnju. Jelen je primarno stanar stepa ili ogoljenih dolina koje presijecaju šumice, no zbog antropogenog utjecaja bio je primoran sakriti se u velike komplekse listopadnih šuma ili u masive mješovitih šuma.

Parjenje (rika) u nizini započinje koncem kolovoza i završava koncem rujna, a u planinskim predjelima započinje sredinom rujna i završava sredinom listopada (Mustapić i sur. 2004.). Kako je jelen poligamna vrsta, mužjak u haremu može imati i do 10, 12 košuta. Prema Pravilniku o uvjetima i načinu lova, nošenju lovačkog oružja, obrascu i načinu izdavanja lovačke iskaznice, dopuštenju za lov i evidenciji o obavljenom lovu (NN 70/2010) jelen obični može se loviti samo pojedinačnim lovom i to: vabljenjem, dočekom, šuljanjem i privozom zaprežnim kolima.

Slika 2: Tele, košuta i jelen (izvor:URL 2)

1. Divlja svinja (*Sus scrofa* L.)

Divlja svinja je dvopapkar nepreživač koji pripada porodici svinja (*Suidae*) i rodu svinja (*Sus*). Areal njezine rasprostranjenosti je gotovo cijela Europa i Azija. U Hrvatskoj dolazi u svim lovištima, pa čak i na otocima. Najviše nastanjuje šumska područja listopadnih vrsta drveća gdje nalazi potrebnu hranu (Stazić, 2019.). Mužjak se naziva vepar, ženka krmača, mladunčad prasad te godišnjaci nazimad.

Tijelo joj je zbijeno i snažno, a glava je klinasta s dugim rilom koje koristi prilikom rovanja u potrazi za hranom. Visina joj u grebenu može ići do 110 cm, a dužina samog tijela (bez repa) može iznositi do 155 cm. Stazić (2019.) govori kako im masa može varirati ovisno o staništu te dostupnoj hrani i godišnjem dobu, pa tako veprovi mogu imati masu i do 300 kg, a krmače do 150 kg. Tijelo im je prekriveno oštrim tvrdim čekinjama, a zimi se ispod njih nalazi sloj guste i vunaste dlake (malje). Boja svinje varira od tamnosmeđe do crne kod odraslih jedinki, dok kod prasaki nalazimo smeđu boju s po dvije tamne pruge na svakoj strani tijela. Ova osobina kod prasaki se naziva livreja i gubi se prvim linjanjem (Mustapić i sur., 2004.).

Parenje se naziva bucanje i ono u pravilu počinje sredinom jeseni i traje do prosinca, no zadnjih godina su na terenu primijećene krmače s prascima u različita doba godine. Prema Pravilniku o uvjetima i načinu lova, nošenju lovačkog oružja, obrascu i načinu izdavanja lovačke iskaznice, dopuštenju za lov i evidenciji o obavljenom lovu (NN 70/2010) divlja svinja se može loviti kako pojedinačnim, tako i skupnim lovovima. Od pojedinačnih lovova kod nas se preferira doček i šuljanje, dok se u skupnom lovu ona lovi prigonom. U skladu s Pravilnikom o načinu uporabe lovačkog oružja i naboja, divlju svinju se može loviti kuglom ispaljenom iz puške s glatkim cijevima.

Slika 3: Vepar (izvor: URL 3)

Slika 4: Krmača s prascima (izvor: URL 4)

3.3. Balistika

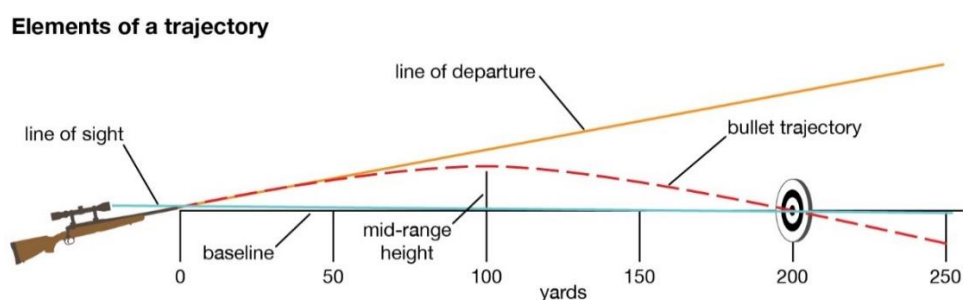
Balistika je grana fizike koja se bavi proučavanjem gibanja tijela, u ovome kontekstu ispaljenih iz vatrenog oružja. Ocem balistike smatra se Talijan Niccolo Fontana Tartaglia koji je otkrio mogućnost razgradnje pojedinih segmenata u kretanju bačenih tijela te time i mogućnost za izračunavanje njihova kretanja (<https://hr.wikipedia.org/wiki/Balistika>). Balistika se dijeli na 3 grupe:

- unutarnju
- vanjsku
- ciljnu ili terminalnu.

Unutarnja balistika se prema Mlinarić (2017.) bavi proučavanjem zakonitosti pojava i procesa koji se odvijaju i nastaju pri opaljenju i sagorijevanju barutnog punjenja u čahuri metka i cijevi oružja.

Vanjska balistika se bavi proučavanjem putanje projektila od izlaska iz cijevi (usta cijevi) do konačne točke leta, odnosno udara u cilj (Mlinarić, 2017.). Na putanju projektila utječu brojni faktori, od kojih su neki određeni samom konstrukcijom projektila, drugi su određeni sredinom ili medijem kojim se projektil kreće i treći početnim uvjetima kretanja.

Ciljna ili terminalna balistika proučava učinak projektila na metu, odnosno štetu koju projektil nanosi na cilju. Ona je definirana elementima koje smo prikupljali u obrascima. Najvažniji elementi terminalne balistike prikupljeni obrascima su: kalibar, tip zrna, masa zrna, udaljenost, mjesto pogotka i brzina uginuća. Svaki od ovih elemenata opisuje uvjete pri kojima je jedinka nastrijeljena i koliko je trebalo vremena da prođe od nastrela do uginuća kako bismo dobili što relevantnije podatke za obradu.

Slika 5: Prikaz putanje zrna ispaljenog iz puške sa užljebljenim cijevima

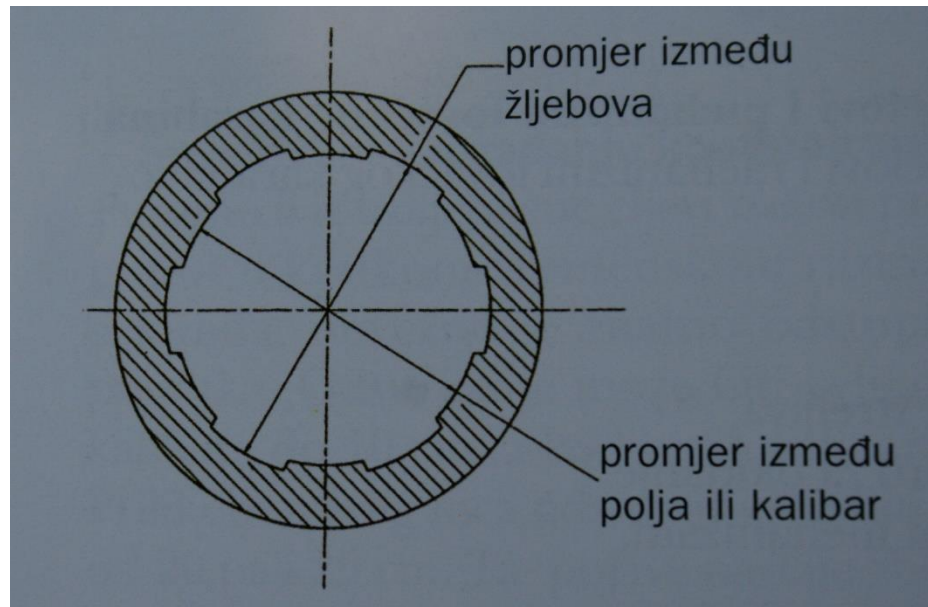
(izvor: URL 5)

- **Kalibar puške**

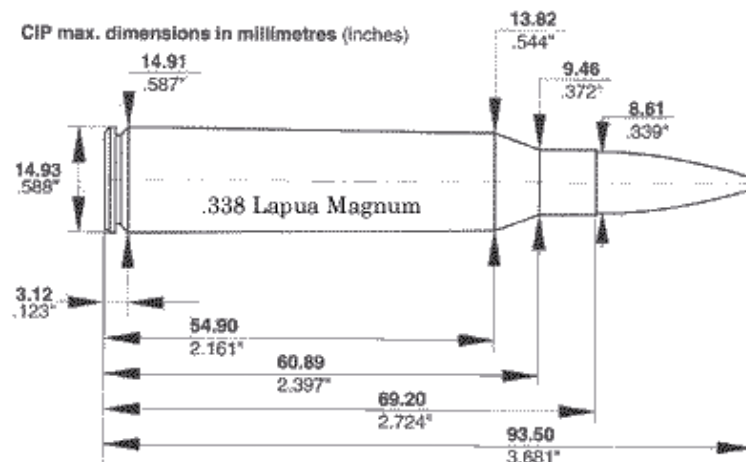
Kalibar je oznaka za opis promjera otvora cijevi vatrenog oružja i veličinu streljiva napravljenih za različite cijevi. Promjer otvora cijevi se kod pušaka s užljebljenim cijevima mjeri između 2 suprotna polja te se izražava u milimetrima (Marković, 2006.). Dužina čahure mjeri se u milimetrima od dna čahure do njezine krajnje točke. Svaki oblik čahure i njezina dužina odgovara određenoj cijevi, odnosno njezinom ležištu u koje se uvodi metak prije opaljenja.

U svijetu imamo dva načina imenovanja kalibra, odnosno njegova opisa. Prvi način je pisanje kalibra u milimetrima, pri kojemu na prvo mjesto stavljamo promjer zrna, zatim pišemo $\times$ i duljinu čahure te iza duljine čahure može ići oznaka oblika čahure. Na primjer: 7×65 mm R. Drugi način je pisanje kalibra u inčima u obliku decimalnog broja (stotim ili tisućitim dijelovima inča) te još nekih oznaka iza njega. Tako, naprimjer, imamo kalibar .30 – 06 Spr., koji prema europskom standardu označavanja nosi oznaku $7,62 \times 63$ mm. Prema američkom označavanju broj .30 znači da zrno spada u kalibarsku grupu .30 (po EU 7,62 mm), a broj 06 da je metak uveden u proizvodnju 1906. godine (Marković, 2006.).

Kod pušaka s glatkim cijevima (sačmaricama) kalibar označava broj kugli istog promjera izlivenih od jedne engleske funte olova koja iznosi 0,454 grama. Kalibar 12 označava promjer jedne od 12 izlivenih kugli (Beuković i Popović 2014). Tako prilikom pisanja kalibra prvi broj označava promjer jedne od ukupno izlivenih kugli, dok drugi broj označava duljinu čahure u milimetrima. Naprimjer 12/70 mm.

Slika 6: Poprečni presjek užljebljene cijevi (izvor: Mustapić Z. i sur., 2004.: Lovstvo. Izdavač: Hrvatski lovački savez, Zagreb. Stranica 382)

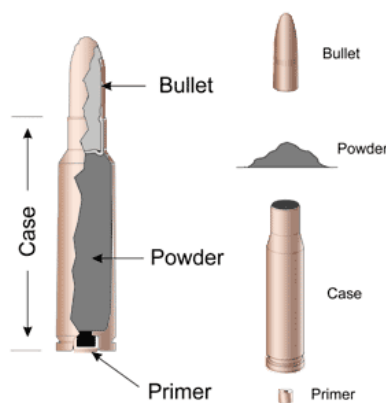
Slika 7: Prikaz dimenzija metka .338 Lapua Magnum u inčima i milimetrima

(izvor: URL 6)

- **Konstrukcija metka namijenjenog puškama s užljebljenim cijevima**

Prema Tonc (2017.) metak je sklop koji se umeće u oružje pri pripremi oružja za korištenje. Dijelovi metka su: zrno, barutno punjenje, čahura i upaljač.

- Zrno je segment metka koji se pri opaljenju odvaja od čahure i postaje projektil. Zadatak mu je prikupljanje energije stvorene u oružju, transport energije do cilja uz što manje gubitke i obavljanje rada na cilju. Karakteristike koje utječu na prijenos energije između zrna i cilja su: gabariti zrna, struktura zrna i materijali od kojih je izrađeno zrno (Tonc, 2017., Kneubuehl i ostali, 2014.). Gabariti zrna su karakterizirani njegovim promjerom i duljinom te masom koja je ovisna o gabaritima i materijalu zrna. Struktura zrna određuje njegovo ponašanje pri udaru, odnosno njegovo otvaranje i fragmentiranje te nanošenje štete.
- Barutno punjenje služi kao izvor energije za pokretanje projektila. U suvremenom oružju koriste se različiti bezdimni baruti (<https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=6113>). Ovisno o proizvođaču i namjeni metka izrađuje se barut za punjenje. Neki baruti imaju brže izgaranje, neki sporije, što ovisi o njegovu sastavu te namjeni za koju je predviđen.
- Čahura je kućište metka te je osim zrna i cijevi oružja jedina u direktnom kontaktu s plinovima prilikom izgaranja. Čahure su obično izrađene od mesinga kako bi izdržale visoke pritiske.
- Upaljač, kapisla ili kapsula je inicijator opaljenja, odnosno udarom udarne igle zatvarača dolazi do aktivacije upaljača koji osigurava jednoliko i potpuno izgaranje barutnog punjenja. U današnje vrijeme u njima se nalazi olovni azid koji ne nagriza toliko cijev kao prije korišteni živin fulminat.

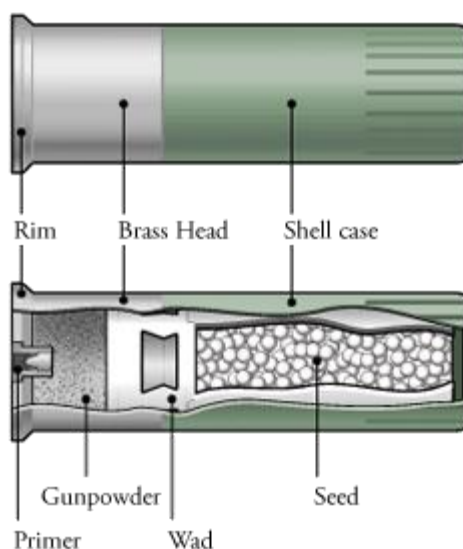

Slika 8: Prikaz konstrukcije metka (izvor: URL 7)

- **Konstrukcija metka namijenjenog puškama s glatkim cijevima**

Dijelovi metka namijenjenog za puške s glatkim cijevima su: čahura, kapsula (upaljač, kapisla), barut, čep i sačma ili jedinačno zrno – kugla (Mustapić i sur., 2004.).

- Čahura – drži sve elemente metka u cjelini te služi i kao brtva tako što se na vrhu zvjezdasto ili kružno zatvori. Može biti od plastike ili kartona te pomjedene čelične kape na dnu na kojoj se nalazi šešir koji određuje dubinu ulaska čahure u ležište te osigurava pouzdano izvlačenje čahure iz njega.
- Kapsula, upaljač ili kapisla – služi, kao i kod metka namijenjenog puškama s užljebljenim cijevima, kako bi inicirala proces opaljenja.
- Barut – služi kao izvor energije za pokretanje sačme. Naime, on iniciranjem kapsule prelazi iz krutog u plinovito stanje oslobađajući tako veliku energiju koja se prenosi na čep i sačmu.
- Čep – služi kao brtva između baruta, tj. barutnih plinova i sačme. Čepovi mogu biti od filca ili plastike. Kod plastičnih čepova se nalazi čašica u koju se smješta sačma te ima amortizer na dnu.
- Sačma ili jedinačno zrno (kugla) – služi za prijenos energije dobivene ekspanzijom baruta na divljač. Ako je u pitanju sačma, formira se snop te se ona koristi za odstrel sitne divljači. Kugla se koristi za odstrel krupne divljači, pretežno u prigonu i to u slučajevima kada lovci koriste kombinirane puške u situacijama kada su metak iz užljebljene cijevi već ispalili.

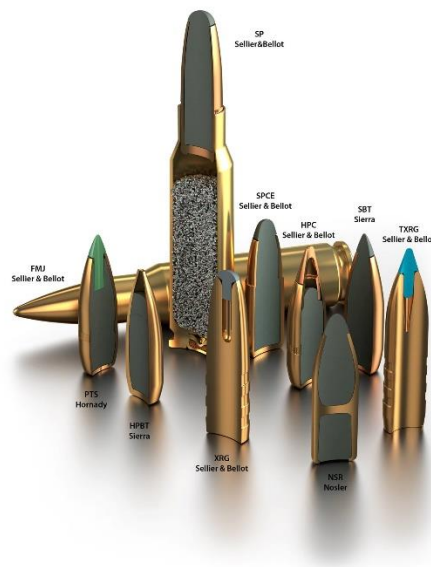
Slika 9: Dijelovi patrone (izvor: URL 8)

• **Konstrukcije i tipovi zrna**

Na tržištu postoji mnoštvo raznih konstrukcija zrna čija je namjena različita. Pojedini proizvođači imaju svoju nomenklaturu zrna te su ponekad istovjetna sa standardnim tipovima, a ponekad su znatno drugačija te čine tip sam za sebe. Konstrukcije, odnosno tipovi zrna prikupljeni u istraživanju su: soft point (SP), soft point cutting edge (SPCE), PLUS, bonded soft point (BSP), hollow point boat tail (HPBT), boat tail (BT), hollow point capped (HPC), breneke i super shock tip (SST). Ovi tipovi se razlikuju prema tvrdoći i konstrukciji, pa samim time i po terminalnoj balistici, što utječe na štetu nastalu prilikom nastrela i samo uginuće životinje.

- Soft point (SP) zrno – standardno lovačko zrno mekog vrha i najviše korišteno zrno konstruirano da osigura pouzdano širenje pri prodoru zrna u metu (www.prvipartizan.com).
- Soft point cutting edge (SPCE) – zrno meke kategorije koje je konstruirano tako da „cutting edge“ (rub rezanja, rezni rub) osigurava da se zrno ne raspadne u potpunosti (Sellier&Bellot, 2018/19.).
- Plus – tip zrna koje je razvila tvrtka „Geco“ i spada u tvrda nefragmentirajuća zrna. Ono je razvijeno kako bi se uz što manju štetu postigla što veća efikasnost (www.geco-ammunition.com). Namijenjeno je lovu krupne divljači veće biomase.
- Bonded soft piont (BSP) – zrno mekog vrha gdje je košuljica kemijski ili samo mehanički povezana s olovnom jezgrom. Takva konstrukcija sprječava odvajanje fragmenata olovne jezgre od košuljice kako bi se osiguralo kontrolirano otvaranje tzv. gljive (www.sako.fi).
- Hollow point boat tail (HPBT) – zrno konstruirano za lov krupne divljači na većim udaljenostima. Ono spada u tvrda zrna, no prilikom udara brzo se otvara te stvara poprilično veliku ulaznu ranu (www.ammo.com).
- Hollow piont capped (HPC) – tvrdo zrno konstruirano tako da ima zatvoreni vrh i šupljinu u zadnjoj petini zrna kako bi prilikom udara ono moglo formirati u pravilnu „gljivu“ (Sellier&Bellot, 2018/9.).
- Super shock tip (SST) – zrno konstruirano od tvrtke „Hornady“ čija je namjena da prenese što veću količinu energije na manjem prostrelnom kanalu prilikom udara. (www.hornady.com).

Slika 10: Prikaz različitih tipova zrna proizvođača „Sellier&Bellot“ (izvor: URL 9)

3.4. Metoda prikupljanja podataka

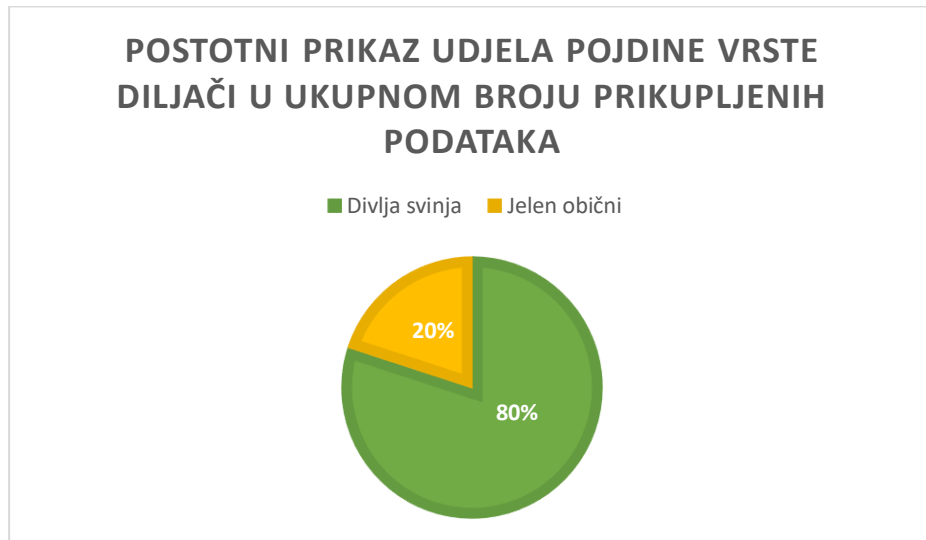
Kako bi se olakšalo prikupljanje podataka izrađeni su obrasci „Evidencija odstrjela divljači“ (vidi: Prilog 1) te su podijeljeni kolegama na terenu. U njima se nalaze informacije koje su temelj ovoga istraživanja. Prilikom popunjavanja obrasca bilo je potrebno popuniti 16 elemenata, od kojih je njih 8 bilo opisnih (lovište, vrsta divljači, datum i vrijeme odstrela, spol, mjesto pogotka, način lova, u lovu korišteni psi i kondicijsko stanje divljači), 7 brojčanih (procijenjena starost jedinke, tjelesna masa bruto po odstrelu, tjelesna masa odrobljeno, kalibar, broj pogodaka, udaljenost i brzina uginuća) te jedan kombinirani (tip zrna, gramaža, proizvođač). Podlesak (2010.) navodi kako je djelovanje zrna na divljač ovisno o masi, konstrukciji, promjeru i poprečnom opterećenju zrna (omjer mase zrna i površine njegova poprečnog presjeka) te o njegovoj brzini prilikom pogotka. S obzirom na te informacije konstruirani su spomenuti obrasci i dodani su još neki elementi.

- **Elementi obrasca „Evidencija odstrela divljači“**
  - Lovište

Opisni element koji određuje grubu lokaciju odstrela jedinke. Istraživanje je provedeno u nekoliko lovišta na području Virovitičko-podravске i Bjelovarsko-bilogorske županije. Lovišta u tim područjima spadaju u nizinska i brdska lovišta te obiluju mnoštvom svojstvenih vrsta divljači za ta područja. U svrhu istraživanja u njima su prikupljeni podaci koji su obuhvaćali dvije vrste krupne divljači i to: divlja svinja (*Sus scrofa* L.) i jelen obični (*Cervus elaphus* L.).

- Vrsta divljači

Također opisni element koji opisuje vrstu odstrijeljene divljači. S obzirom na veće brojno stanje, te samim time i veće odstrelne kvote najviše podataka, njih 60 prikupljeno je za divlju svinju te 15 za jelena običnog, što u postotku čini omjer 80:20 u korist divlje svinje.

Grafički prikaz 1: Postotni prikaz udjela pojedine vrste divljači u ukupnom broju prikupljenih podataka

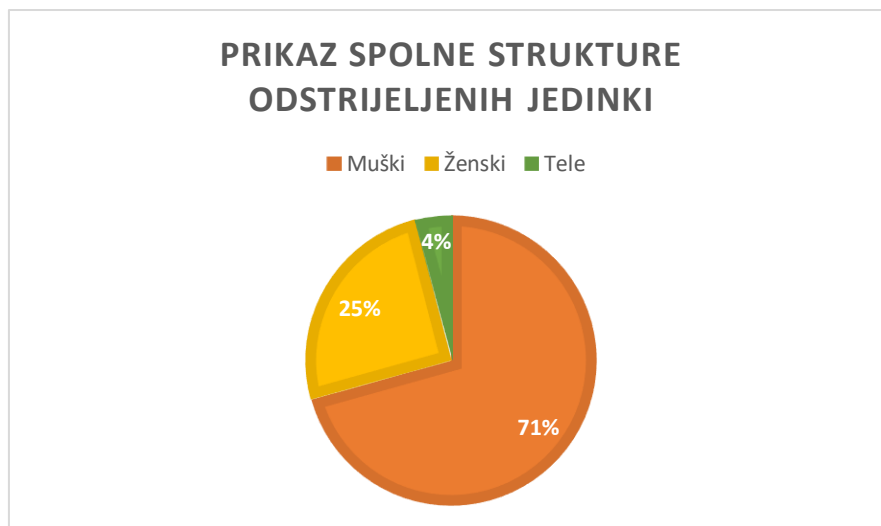
- Datum i vrijeme odstrela

Opisni element koji govori o točnom datumu i vremenu odstrela. Svi prikupljeni podaci u skladu su s Pravilnikom o lovostaju (NN 94/2019) po kojemu vrijedi razdoblje lovostaja:

- Jelen obični (*Cervus elaphus* L.):
  - jelen – od 16. veljače do 15. kolovoza
  - košuta – od 16. siječnja do 31. kolovoza
  - tele – od 1. ožujka do 31. kolovoza
- Svinja divlja (*Sus scrofa* L.) – nije propisan lovostaj, osim za ženku kada je visoko bređa ili dok vodi mladunčad.

- Spol

Opisni element koji govori o spolnoj strukturi odstrijeljenih jedinki. Sveukupno je odstrijeljeno 53 grla muških jedinki, 19 ženskih te 3 grla teladi za koje su podaci o spolu nepoznati.

Grafički prikaz 2: Prikaz spolne strukture odstrijeljenih jedinki

- Procijenjena starost jedinke

Ovaj element daje informacije o okvirnoj starosti jedinke procijenjenoj od strane lovca. Ustanovljenje ovog elementa vršilo se iskustveno uz konzultacije s kolegama lovcima kako bi se što bliže procijenila starost jedinke. Jelenska divljač procjenjivala se s obzirom na rogovlje morfološke osobitosti, ako je u pitanju jelen, te s obzirom na tjelesnu masu i morfološke osobitosti kada je u pitanju bila košuta. Starost jedinke se u Excell tablicu upisivala u mjesecima zbog lakše obrade podataka.

- Tjelesna masa bruto po odstrelu

Masa jedinki mjerena je digitalnom i analognom visećom vagom nakon odstrela te je u manual upisana zaokružujući ju na puni kilogram.

Slika 11: Digitalna viseća vaga (izvor: URL 10)

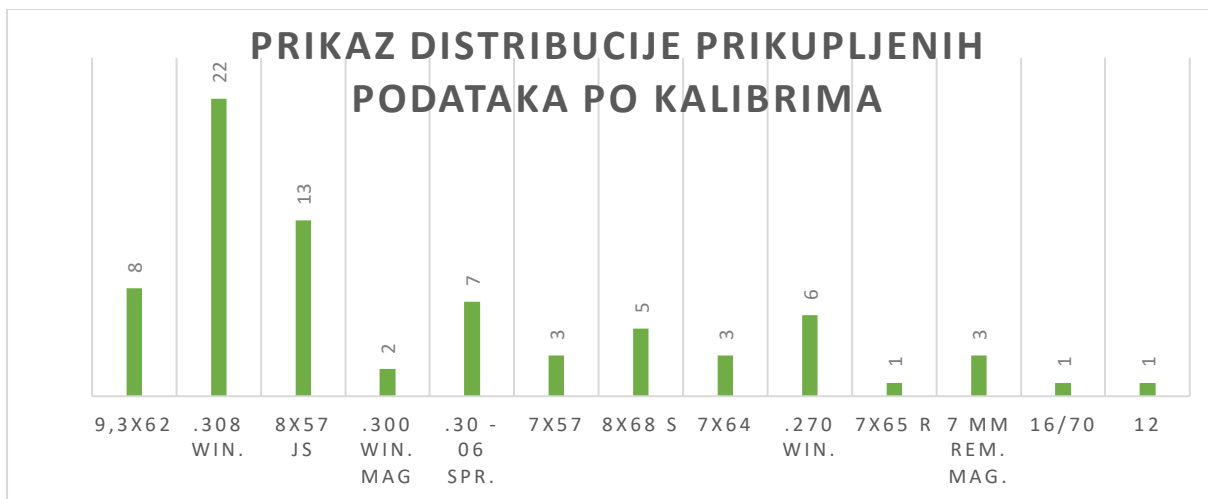
Slika 12: Analogni viseća vaga (izvor: URL 11)

- Tjelesna masa odrobljeno

Brojčani element koji daje informaciju koliko bruto mase otpada na iznutrice i organe. Mjerena je nakon odstranjivanja organa i probavnog trakta životinje digitalnim i analognim visećim vagama kao kod prethodnog elementa te isto tako i upisivana.

- Kalibar

Bitan element koji je služio za daljnju obradu podataka. Većina odstrela izvršena je puškama s užljebljenim cijevima. Prikupljeni su podaci o 13 kalibara, od kojih najviše u kalibru .308 Winchester (308 Win.) (22 odstrela) i 8x57 JS (13 odstrela).

Grafički prikaz 3: Prikaz distribucije prikupljenih podataka po kalibrima

- Broj pogodaka

Broj pogodaka opisuje količinu hitaca ispaljenih u divljač. Ukupan broj ispaljenih hitaca u divljač iznosio je 88, što čini prosječno 1,17 ispaljenih hitaca po odstrijeljenoj jedinki.

- Tip zrna, gramaža i proizvođač

Ovi podaci daju informacije o tvrdoći, težini i proizvođaču metka koje su potrebne za ulaz u tablice konkretnog proizvođača te očitavanje potrebnih podataka za izračunavanje brzine i energije u trenutku nastrela.

Distance	m	Muzzle	100	200	300	400
Velocity	m/s	850	746	650	561	478
Energy	J	3,504	2,699	2,047	1,525	1,107

Tablica 1: Tablica prikaza brzine i energije na određenim udaljenostima za metak korišten pri odstrelu uzorka broj 40 (izvor: URL 12)

- Udaljenost s koje je izvršen odstrel

Udaljenost s koje je izvršen odstrel mjerena je digitalnim daljinometrima marke i tipa „Bushnell Engage 1700“, „Leupold RX-1400I TBRW“, „AKAH 600 X-Range“ i „Athlon Midas 1200Y“. Svi ovi daljinomjeri imaju tvorničku preciznost koja iznosi od $\pm 0,5$ m do ± 1 m na 100 m. Daljinomjeri mjere udaljenost laserskom zraku tako da rukovatelj nacilja mjesto do kojega želi izmjeriti duljinu te pritiskom na tipku „ispucava“ lasersku zraku pomoću koje daljinomjer mjeri udaljenost. Tako izmjereni podaci upisani su u obrazac (zaokruženi na puni metar) te su poslužili prilikom izračunavanja energije i brzine zrna pri udaru.

Slika 13: Dva tipa daljinomjera korištena prilikom određivanja udaljenosti odstrela (izvori: URL 12 i URL 14)

- Mjesto pogotka

Jedan od segmenata koji utječe na vrijeme ugibanja i efikasnost odstrela divljači. Podaci o mjestu pogotka grupirani su u 5 grupa i to: glava, vrat, plećka, rebra i but.

- Brzina uginuća

Brzina uginuća je element mjeran štopericom te definira vrijeme proteklo od nastrijela do uginuća divljači. Veoma bitan podatak korišten prilikom obrade podataka zbog određivanja efikasnosti pojedinog tipa streljiva.

- Način lova

Opisni element koji govori kojim tipom lova je divljač odstrijeljena. U obrascima su zabilježena 3 tipa lova i to prigon kao skupni lov te prikradanje i čeka kao pojedinačni lov.

- U lovu korišteni psi

Psi su korišteni samo u skupnim lovovima. Bili su to razni goniči tipični za naša područja. Neke od vrsta korištenih u prigonu bile su: njemački lovni terijer, alpski brak jazavčar, slovački kopov, bosanski oštrodlaki gonič i dr.

- Kondicijsko stanje jedinke

Kondicijsko stanje jedinke je opis tjelesnog stanja divljači. U obrascu su se nalazila 3 ponuđena opisa stanja i to: slabo, prosjek i dobro. Sve odstrijeljene jedinke bile su prosječnog i dobrog kondicijskog stanja i kao takve predstavljale su pouzdanu bazu podataka koje smo zabilježili.

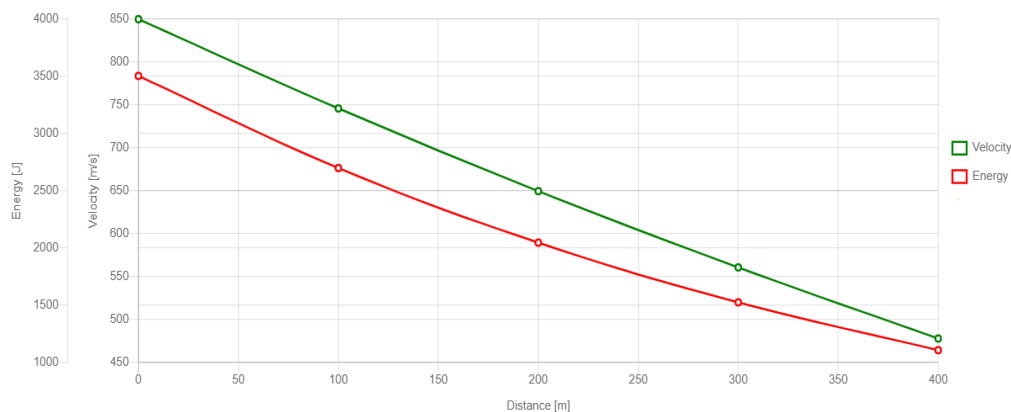
3.5. Obrada podataka

Za obradu prikupljenih podataka korištena su dva programa i to: Excell i Statistika. Podaci prikupljeni obrascima „Evidencija odstrela divljači“ upisivani su u programske tablice u Excell (vidi: Prilog 2). Tablica u Excellu se nakon upisa svih podataka sastojala od 16 stupaca koji su označavali elemente prikupljene obrascima i 75 redaka koji su označavali obrasce, odnosno uzorke. Potom su se iz podataka upisanih u tablicu dodavali podaci koji su se mogli iščitati iz određenih elemenata, kao na primjer promjer zrna koji se iščitava iz kalibra, neki podaci su izračunati preko prikupljenih podataka (brzina uginuća decimalni zapis, energija i brzina pri udaru), a neki su dodani kako bi se određeni podaci grupirali u skupine zbog lakše obrade (klasa tvrdoće).

Kako bi se pojedine vrijednosti istraživanih varijabli mogle statistički obrađivati računskom operacijom su podaci brzine uginuća preračunati i izraženi u decimalnom zapisu. Ako je primjerice podatak prikupljen u obrascu o brzini uginuća iznosio 15 sekundi, to se pretvorilo u decimalni zapis tako što se 15 sekundi podijelilo sa 60 sekundi koliko traje jedna minuta i dobije podatak kako je taj jedinki bilo potrebno za uginuće 0,25 minuta. Ako je podatak

prikupljen obrascem bio jednak ili veći od jedne minute, tada je taj podatak pretvoren u sekunde i sumiran te podijeljen sa 60 sekundi. Na primjer: ako je jedinki bilo potrebno za uginuće 2 minute i 30 sekundi, prvo se minute pretvore u sekunde (2 min = 120 sek.) i zbroji ih se sa sekundama (120+30=150) te se taj zbroj podijelili sa 60 (150/60=2,5 min) kako bi se dobio decimalni zapis u minutama.

Stupci energije i brzine pri udaru su izračunavani interpolacijom. Kako smo imali podatke o proizvođaču, masi i tipu zrna, mogli smo pronaći tablice proizvođača u kojima se nalaze podaci o energijama i brzinama pojedinih zrna na određenim udaljenostima (vidi: Tablica 1). Podaci za metke koji su ručno punjeni uzimani su od istih ili približno istih masa i tipova zrna drugih proizvođača kako bi bili što pouzdaniji. Energija zrna mjeri se u Joulima (J) i ona je najveća na ustima cijevi te pada što udaljenost zrna od cijevi raste. Brzina zrna se mjeri u metrima po sekundi (m/s) i također je najveća na ustima cijevi i pada gibanjem zrna dalje od cijevi.

Grafički prikaz 4: Prikaz krivulje brzine i energije za metak korišten pri odstrelu uzorka broj 40 (izvor: URL 12)

Prikaz interpolacije energije za uzorak broj 40:

$$E_{70} = \frac{(3540 - 2728)(70 - 100)}{(0 - 100)} + 2728 = 2961 J$$

Prikaz interpolacije brzine za uzorak broj 40:

$$V_{70} = \frac{(850 - 746)(70 - 100)}{(0 - 100)} + 746 = 777 m/s$$

Nakon obrade podataka u Excellu, tablica je prebačena u program Statistika gdje su podaci najprije standardizirani te su potom statistički obrađivani (Tablica korelacijskih faktora, ANOVA, t-test).

4. REZULTATI ISTRAŽIVANJA

Tijekom dviju istraživačkih godina sveukupno su prikupljeni podaci za 75 odstrijeljenih jedinki, od toga je bilo 60 jedinki divlje svinje (*Sus scrofa* L.) i 15 jedinki jelena običnog (*Cervus elaphus* L.). Podaci su prikupljeni dijelom u pojedinačnim lovovima, a dijelom u skupnim.

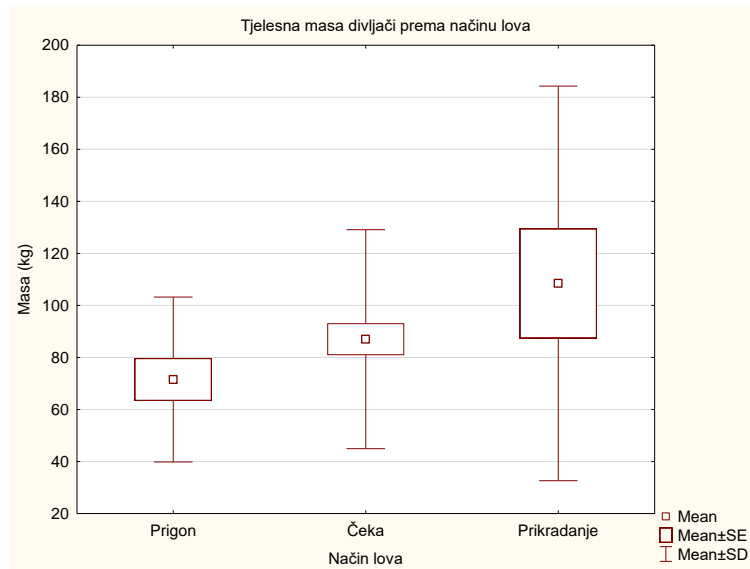
Dobar pregled međusobne ovisnosti istraživanih parametara u lovu vidi se u tablici korelacijskih faktora. Brzina uginuća, kao jedan od važnijih istraživanih parametara, nalazi se u značajnoj pozitivnoj korelaciji s brojem pogodaka. Zanimljivo je da na brzinu uginuća gotovo nema utjecaja udaljenost s koje je odstrel izvršen. Također, uočljiva je, iako neznčajna, negativna korelacija mase i promjera zrna na brzinu uginuća, što bi značilo da porastom mase i promjera zrna dolazi do skraćivanja vremena koje prođe od nastrela do uginuća. Slično kao i masa, odnosno promjer zrna, i energija se nalazi u negativnoj korelaciji s vremenom koje protekne od nastrela do uginuća. Brzina zrna koja zajedno s masom zrna definira energiju također se nalazi u negativnoj korelaciji s brzinom ugibanja.

Correlations (Topolovčan) Marked correlations are significant at $p < ,05000$ $N=75$ (Casewise deletion of missing data)

Variable	Means	Std.Dev.	Masa	Promjer zrna	Broj pogodaka	Masa zrna	Tvrdoća zrna	Tip zrna	Udaljenost	Mjesto pogodaka	Brzina uginuća u sec.	Način lova	Psi	Energija	Brzina	Kalibar
Masa	87,64	48,5	1	-0,03754	0,114586	-0,0355	-0,04969	-0,09454	0,210767	0,01748	0,223635	0,232269	0,167169	-0,18875	-0,03604	0,021872
Promjer zrna	8,022	1,71	-0,03754	1	-0,08856	0,947252	0,112637	0,258802	-0,21316	-0,02345	-0,02725	-0,2541	-0,35983	-0,22149	-0,84017	-0,94832
Broj pogodaka	1,173	0,42	0,114586	-0,08856	1	-0,05575	-0,17722	-0,24107	0,045325	0,083737	0,234946	-0,35251	-0,43662	-0,03175	-0,01585	0,064701
Masa zrna	12,42	3,77	-0,0355	0,947252	-0,05575	1	0,049738	0,164813	-0,27396	-0,05426	-0,04374	-0,23929	-0,39578	-0,05227	-0,86849	-0,83646
Tvrdoća zrna	102,44	0,5	-0,04969	0,112637	-0,17722	0,049738	1	0,822177	0,130784	0,058531	-0,10325	0,126729	0,174595	-0,04375	-0,03459	-0,16826
Tip zrna	104,493	2,62	-0,09454	0,258802	-0,24107	0,164813	0,822177	1	0,039967	0,12319	-0,11095	-0,00011	0,030716	-0,03031	-0,05467	-0,30747
Udaljenost	70,12	41,98	0,210767	-0,21316	0,045325	-0,27396	0,130784	0,039967	1	-0,1885	0,000392	0,142597	0,309187	-0,27025	0,101829	0,228514
Mjesto pogodaka	102,773	1,15	0,01748	-0,02345	0,083737	-0,05426	0,058531	0,12319	-0,1885	1	-0,07853	-0,04708	-0,12887	-0,04767	0,058737	-0,0342
Brzina uginuća u sec.	3533,6	29921,1	0,223635	-0,02725	0,234946	-0,04374	-0,10325	-0,11095	0,000392	-0,07853	1	0,194984	0,057556	-0,11129	-0,04041	0,002286
Način lova	102,973	0,61	0,232269	-0,2541	-0,35251	-0,23929	0,126729	-0,00011	0,142597	-0,04708	0,194984	1	0,797255	0,155553	0,288889	0,257985
Psi	102,8	0,4	0,167169	-0,35983	-0,43662	-0,39578	0,174595	0,030716	0,309187	-0,12887	0,057556	0,797255	1	0,06713	0,379288	0,349684
Energija	3379,72	520,28	-0,18875	-0,22149	-0,03175	-0,05227	-0,04375	-0,03031	-0,27025	-0,04767	-0,1129	-0,155553	0,06713	1	0,453935	0,421256
Brzina	752,36	83,56	-0,03604	-0,84017	-0,01585	-0,86849	-0,03459	-0,05467	0,101829	0,058737	-0,04041	0,288889	0,379288	0,453935	1	0,812502
Kalibar	102,576	16,36	0,021872	-0,94832	0,064701	-0,83646	-0,16826	-0,30747	0,228514	-0,0342	0,002286	0,257985	0,349584	0,421256	0,812502	1

Tablica 2: Tablica korelacijskih faktora

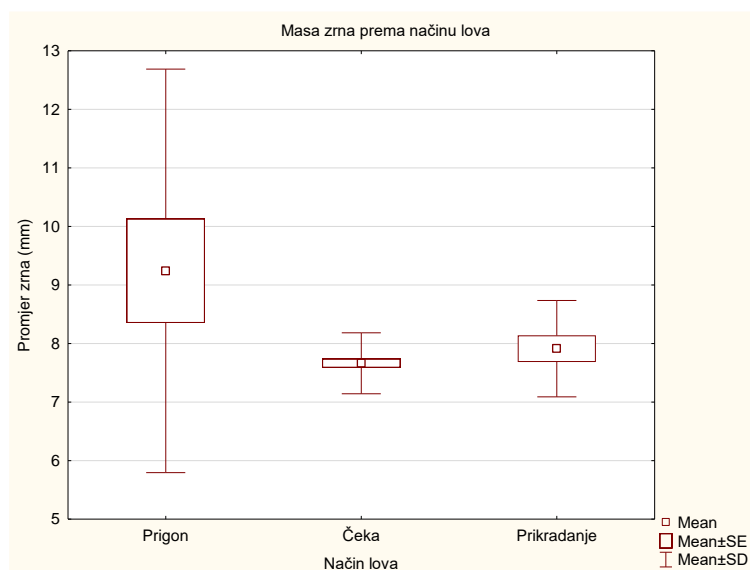
4.1. Tjelesna masa prema načinu lova

Grafički prikaz 5: Odnos tjelesne mase divljači prema načinu lova

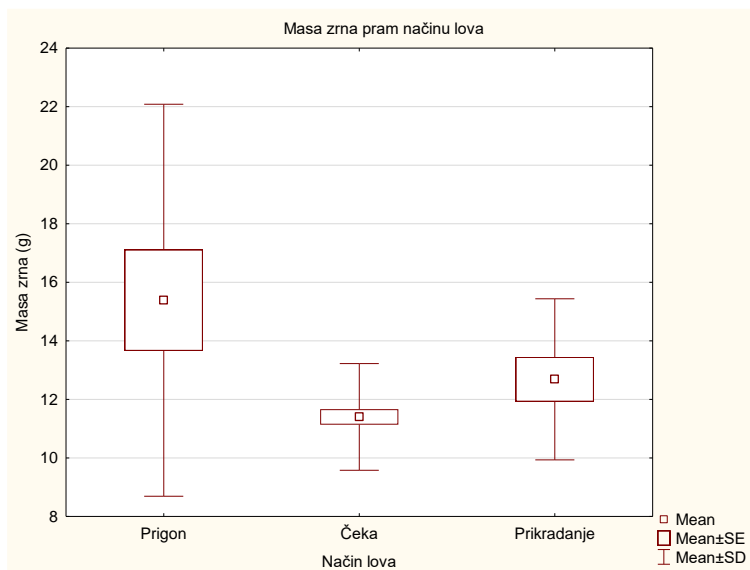
Iz grafičkog prikaza 5 vidljivo je kako se u skupnom lovu (prigonu) odstreljuju jedinke znatno manje tjelesne mase nego u pojedinačnom lovu dočekom ili prikradanjem. Raspon mase odstrijeljenih jedinki u prigonu varira od 40 do 105 kg, s prosjekom od 70 kg. Lovom s čeke masa odstrijeljenih jedinki raste, a varira od 45 do 130 kg s prosjekom od 90 kg. Prikradanjem su odstrijeljene najlakše i najteže te masa odstrijeljenih jedinki varira od 30 kg pa sve do 185 kg uz središnju vrijednost od 110 kg.

4.2. Promjer i masa zrna s obzirom na način lova

Grafički prikaz 6: Odnos promjera zrna i načina lova

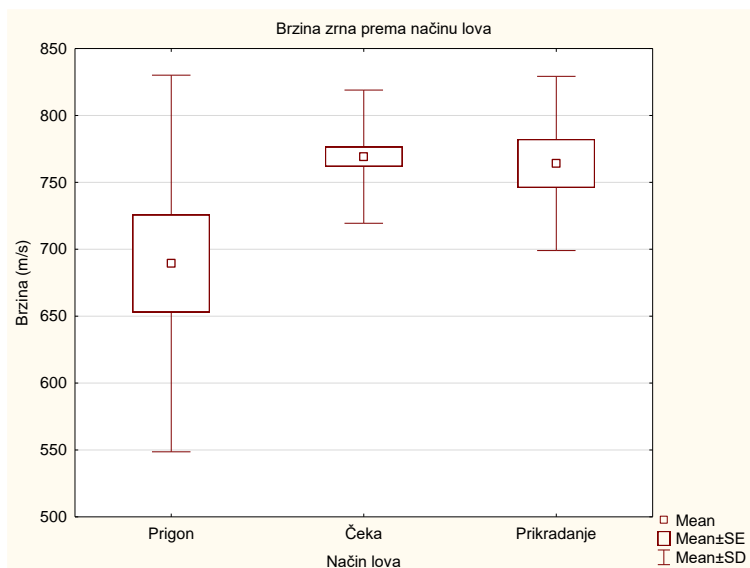
U grafičkom prikazu 6 dobiveni rezultati upućuju kako se u skupnom lovu (prigonu) koriste zrna gotovo svih dozvoljenih promjera. U pojedinačnim lovovima pretežno se koriste zrna manjih promjera nego kod prigona.

Grafički prikaz 7: Odnos mase zrna s obzirom na način lova

Rezultati analize mase korištenih zrna prema načinu lova pokazuju kako se najteža zrna koriste u skupnim lovovima, dok se najlakša koriste u pojedinačnim lovovima s čeka. Srednje teška zrna se najviše koriste prilikom prikradanja. Ovaj grafički prikaz veoma je sličan prethodnom jer što je promjer zrna usko povezan s masom.

4.3. Brzina zrna prema načinu lova

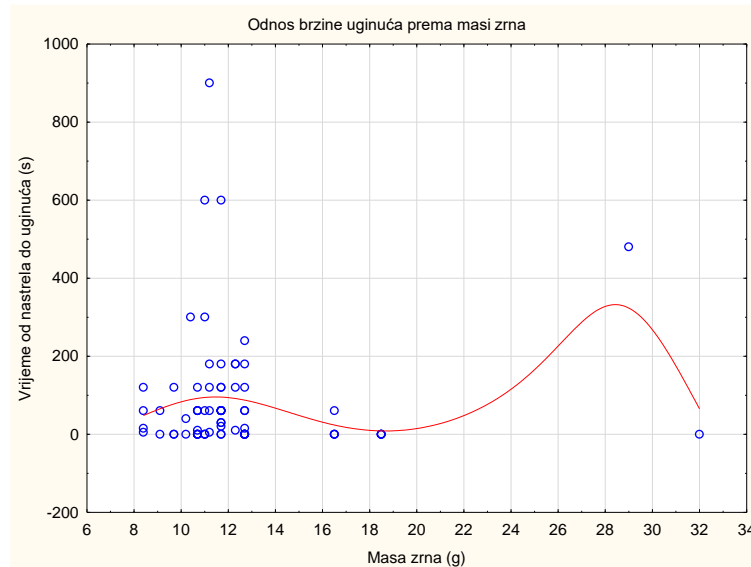

Grafički prikaz 8: Odnos brzine zrna s obzirom na način lova

Iz grafičkog prikaza uočljivo je kako se u pojedinačnim lovovima koriste zrna veće početne brzine. Naime, u lovu prigonom u grafu imamo širok raspon brzina, od 550 do 835 m/s sa srednjom vrijednošću od 680 m/s. U lovu s čeke najmanja brzina iznosi 725 m/s, najveća

oko 820 m/s, dok je srednja vrijednost oko 760 m/s. Tijekom prikradanja zabilježeni su maksimalni podaci od 830 m/s i minimalni od 700 m/s uz srednju vrijednost od 755 m/s.

4.4. Brzina uginuća prema masi, brzini i energiji zrna

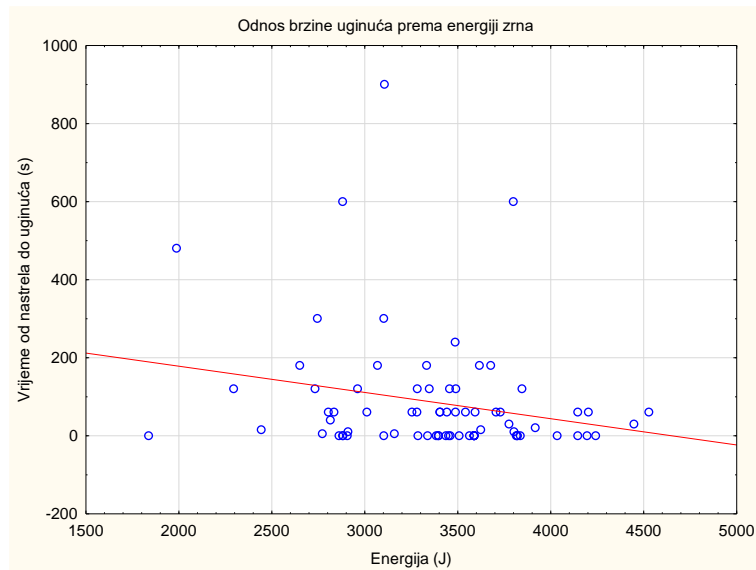
Grafički prikaz 9: Odnos brzine uginuća i mase zrna

Rezultati dobiveni grafičkim prikazom broj 12 upućuju na to kako se primjenom zrna mase od 16,5 do 18,5 grama smanjuje vrijeme od nastrela do uginuća, dok se ono malo produžuje korištenjem zrna mase od 8,4 do 12,7 grama.

Grafički prikaz 10: Odnos brzine uginuća s obzirom na brzinu zrna

Rezultati dobiveni grafičkim prikazom 10 upućuju na činjenicu kako se povećanjem brzine zrna smanjuje vrijeme uginuća divljači. Iz podataka prikazanih u ovome grafičkom prikazu ustanovljeno je kako se većina pogodaka dogodila pri brzinama između 700 i 800 m/s.

Grafički prikaz 11: Odnos brzine uginuća prema energiji zrna u trenutku udara (pogotka u divljač)

U grafičkom prikazu 9 utvrđeno je kako se povećanjem energije pri udaru smanjuje vrijeme koje protekne od nastrela do uginuća divljači.

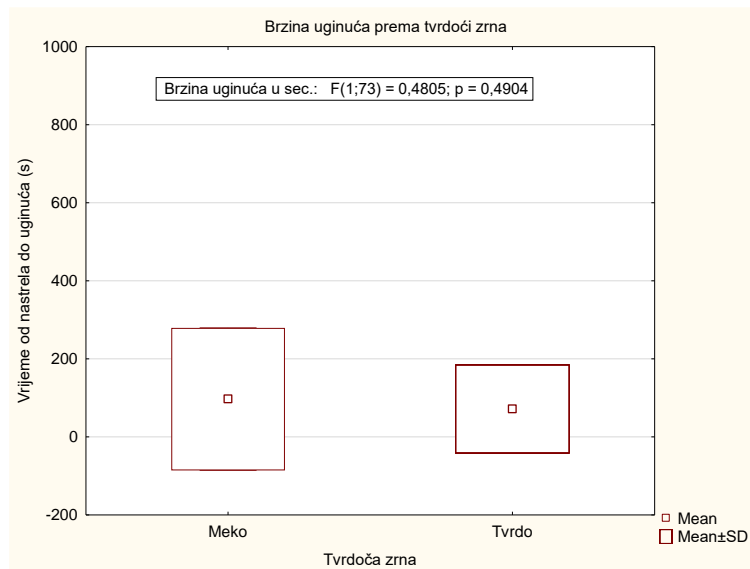
4.5. Brzina uginuća prema tjelesnoj masi

Grafički prikaz 12: Odnos brzine uginuća s obzirom na tjelesnu masu jedinke

Na grafičkom prikazu broj 11 istraženo je kako se povećanjem tjelesne mase jedinke produžuje vrijeme od nastrela do uginuća.

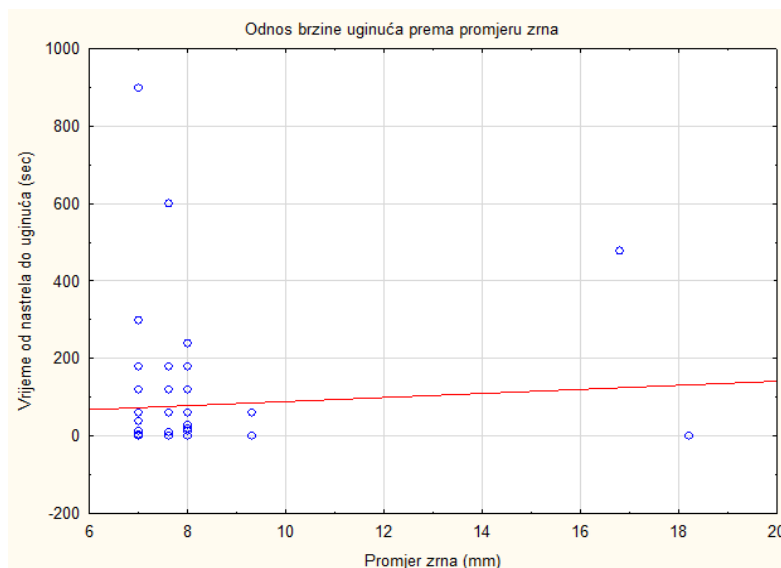
4.6. Brzina uginuća prema tvrdoći zrna

Grafički prikaz 13: Odnos brzine uginuća s obzirom na kategoriju tvrdoće zrna

Prikazani podaci na grafičkom prikazu broj 10 upućuju na to da meka zrna dosta variraju, dok su tvrđa zrna konkretnija, odnosno raspon vremena proteklog od nastrela do uginuća je manji nego kod mekog zrna.

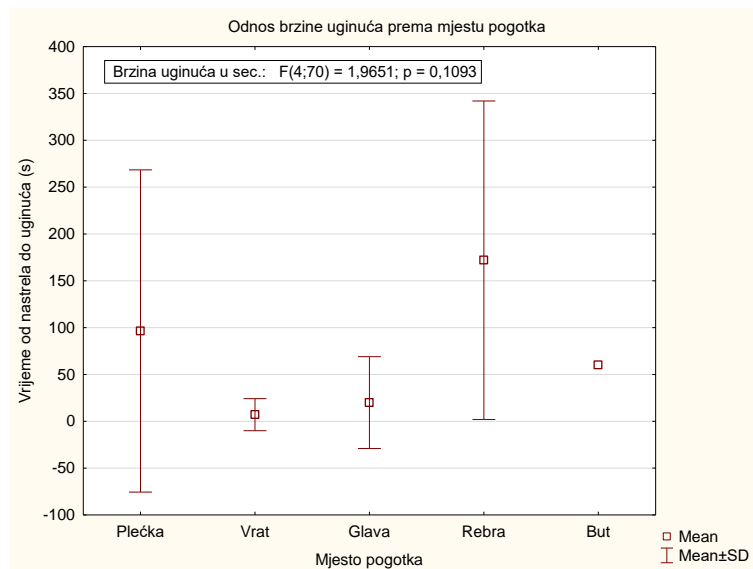
4.7. Brzina uginuća s obzirom na promjer zrna

Grafički prikaz 14: Odnos brzine uginuća s obzirom na promjer zrna

Prema podacima prikazanim u grafičkom prikazu 14 povećanjem promjera zrna produljuje se vrijeme od nastrela do uginuća. Zrna promjera 7 mm imaju velike varijacije u vremenu ugibanja, dok su zrna promjera 8 mm efikasnija.

4.8. Brzina uginuća prema mjestu pogotka

Grafički prikaz 15: Odnos brzine uginuća s obzirom na mjesto pogotka

Podaci na grafičkom prikazu 14 ukazuju na to kako hitci plasirani u područje plećke i rebara imaju širok raspon vremena od nastrela do uginuća, dok im prosječno vrijeme iznosi oko 100, odnosno 175 sekundi. Najefikasniji pogodak je onaj u vrat koji uzrokuje gotovo trenutnu smrt. Prosjek vremena uginuća kod nastrela u glavu iznosi oko 25 sekundi. Nastrijelom divljači u but srednje vrijeme ugibanja iznosi oko 60 sekundi, no svakako je potreban samilosni hitac.

5. RASPRAVA

Prikupljeni broj uzoraka osigurao je potrebne ulaze sa statističke analize i grafičke prikaze. Iako 75 uzoraka čini statistički jak uzorak, ovakva istraživanja je potrebno provoditi dalje te ih proširiti na ostale vrste divljači, pojedine spolne i težinske kategorije. Sličnih istraživanja u literaturi gotovo da i nema pa se u raspravi iznose činjenice i donose zaključci većinom bazirani na vlastitom istraživanju.

S obzirom na odnos mase jedinki i načina lova (grafički prikaz 5) utvrđeno je kako se u prigonu odstreljuju prosječno jedinke najmanje tjelesne mase, dok se u pojedinačnim lovovima odstreljuju prosječno teže jedinke, ali uz veću varijabilnost mase. Ovaj podatak je i očekivan iz razloga što lovci u pojedinačnim lovovima teže odstrelu kapitalnih jedinki koje imaju i veće tjelesne mase.

Analize odnosa korištenih zrna s obzirom na masu u pojedinoj vrsti lova (grafičkim prikaz 6 i 7) ustanovljeno je kako se u prigonu koriste zrna većeg promjera i mase nego u pojedinačnim lovovima, što je razumljivo jer se u skupnim lovovima često nema čista linija za plasiranje pogotka, pa se lovci odlučuju za korištenje težih i tvrdih zrna kako bi ona bila što stabilnija.

Stavljanjem u odnos načina lova i brzine zrna prilikom nastrela (grafički prikaz 8) podaci pokazuju da su u prigonu prosječne brzine korištenih zrna manje od onih u pojedinačnom lovu. Na neki način to je i očekivano i razumljivo s obzirom se u pogonskim lovovima koriste u pravilu teža zrna većih promjera s manjim početnim brzinama.

Povećavanjem energije prilikom udara smanjuje se vrijeme od nastrela do uginuća. Tu činjenicu možemo povezati sa šokom koji nastaje kao posljedica prijenosa energije sa zrna na divljač. Povećanje energije izravno je povezano s kalibrom i masom zrna te udaljenošću s koje je izvršen odstrel. S obzirom na te činjenice može se utvrditi kako su kalibri koji prenose 3000 J i više energije prilikom udara dovoljno učinkoviti za odstrel divljači na kojoj je obavljeno istraživanje. Sabljica (1981.) opisuje kako kalibri magnum punjenja koji imaju veće brzine pri udaru imaju učinak samo na jedinkama manje tjelesne mase koje slabije podnose šok te dolazi do zaključka kako i standardni kalibri na našim područjima imaju iste, pa čak i bolje rezultate.

Povećanjem tjelesne mase divljači produljuje se vrijeme od nastrela do uginuća što je očekivano ako pretpostavimo da tjelesno jače jedinke bolje podnose šok i luče više adrenalina te tako uspijevaju produljiti vrijeme uginuća.

Analize mase korištenih zrna pokazuju kako je jedinkama odstrijeljenima zrnima težine 16,5 do 18,5 grama potrebno najmanje vremena od nastrela do uginuća. Ako to povežemo s gore navedenom energijom te masama zrna koja se mogu postići u određenim kalibrima, dolazimo do zaključka kako je kalibar 9,3×62 mm najefikasniji pri odstrelu divljači koja je obuhvaćena ovim istraživanjem. Mora se uzeti u obzir i činjenica kako u ovome istraživanju nije obuhvaćena i šteta koja nastaje na mesu prilikom odstrela, nego samo vrijeme koje je proteklo od trenutka nastrela do uginuća. Prema istraživanju Slavice i dr. (2008.) koje je objavljeno u časopisu „Meso“ ustanovljeno je kako kalibar 9,3 × 62 mm uzrokuje najveće gubitke mesne mase na divljači, dok kalibar .30 – 06 Spr. s masom zrna 11,7 g uzrokuje najmanje gubitke mesne mase divljači.

Korištenjem tvrdih zrna smanjuje se vrijeme proteklo od nastrela do uginuća, dok se korištenjem mekih zrna ono produžuje. Tako se može zaključiti kako je tvrdo zrno koje prenosi energiju veću od 3000 J pri nastrelu pogodno za vrste divljači obuhvaćene ovim istraživanjem. Pri tome tvrđa zrna nanose manje štete na mesu te su stabilnija prilikom prolaženja kroz moguće prepreke prije nego što dođu do cilja. Podlesak (2010.) navodi kako zrna tada nove generacije određenih proizvođača koja spadaju u kategoriju tvrdih zrna imaju najbolje rezultate prilikom odstrela krupne divljači, što je i u ovome istraživanju potvrđeno.

Stavljajući u odnos promjer zrna i vrijeme koje protekne od nastrela do uginuća (grafički prikaz 14) može se konstatirati kako se povećanjem promjera zrna produljuje vrijeme uginuća jedinke. Međutim, ovdje moramo uzeti u obzir i dvije jedinke svinje divlje koje su odstrijeljene kuglama namijenjenim puškama s glatkim cijevima te su s obzirom na promjer tako i obrađivane te su kao takve produljile vrijeme uginuća kod zrna većeg promjera. Te kugle imaju znatno manje brzine i energije prilikom udara i samim time stvaraju manji šok prilikom udara te je divljači potrebno duže vremena do uginuća. Također, zrnima većeg promjera lovljene su divlje svinje u pogonskim lovovima gdje na brzinu ugibanja pored istraživanih parametara zasigurno velik utjecaj ima i uznemirenost, odnosno adrenalin koji se oslobađa prilikom tjeranja životinja sa psima i koji zasigurno produljuje vrijeme od nastrela do uginuća.

Analiza mjesta pogotka pokazuje kako je za brzo ugibanje najpovoljniji pogodak u vrat i glavu, što je i očekivano, dok tzv. lovački pogodak („iza plećke“) ima širok raspon vremena od nastrela do uginuća (grafički prikaz 15). Nastrelom jedinke u predjelu plećke može se dogoditi da zrno ne zahvati vitalan organ te zrno samo prolazi kroz divljač koja odlazi daleko od mjesta nastrela te se isto tako može dogoditi da zrno ošteti vitalne organe te „pada u vatri“ ili odlazi nekoliko metara i ugiba. To objašnjava širok raspon vremena od nastrela do uginuća jedinke nastrijeljenih u predjelu plećke.

6. ZAKLJUČAK

Temeljem provedenog istraživanja i prikazanih rezultata može se konstatirati sljedeće:

1. Povećanjem energije, brzine i mase zrna smanjuje se vrijeme koje protekne od nastrela do uginuća.
2. Vrijeme koje protekne od nastrela do uginuća produljuje se s porastom tjelesne mase lovljene jedinke.
3. Tvrđa zrna pokazala su se efikasnija, odnosno potrebno je manje vremena od nastrela do uginuća.
4. Povećanjem promjera zrna produljuje vrijeme od nastrela do uginuća. Međutim ovo treba promatrati u kontekstu prikupljenih podataka gdje je dio jedinki lovljen pogonskim lovovima gdje se u pravilu koriste nešto krupnija i sporija zrna, a divljač u naletu adrenalina uzrokovanog samim pogonom biva nešto otpornija. U skupnim lovovima prosječno se odstreljuju jedinke manje mase nego pojedinačnim lovom.
5. U skupnim lovovima prigonom prosječno se koriste zrna većeg promjera i mase.
6. U skupnim lovovima prigonom divljač se odstreljuje na prosječno manjim udaljenostima nego u pojedinačnom lovu.

7. LITERATURA

- 1) <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=6113> (Pristupljeno 19.6.2021.)
- 2) Beuković, M., Popović, Z. (2014.): Lovačko oružje, municija i osnove balistike.
- 3) Bjelovarsko-bilogorska županija
- 4) Durantel P., 2007.: Enciklopedija lovstva. Izdavač: Leo commerce d.o.o., Rijeka
- 5) <https://ammo.com/bullet-type/hollow-point-boat-tail-hp-bt> (Pristupljeno: 18.6.2021.)
- 6) <https://geco-ammunition.com/en/ammunition/products-overview/centrefire-rifle-cartridges/geco-plus> (Pristupljeno: 18.6.2021.)
- 7) <https://hr.wikipedia.org/wiki/Balistika> (Pristupljeno: 18.6.2021.)
- 8) <https://www.barnesbullets.com/bullets/ttsx/> (Pristupljeno: 18.6.2021.)
- 9) [https://www.hornady.com/bullets/sst-\(super-shock-tip\)#!/](https://www.hornady.com/bullets/sst-(super-shock-tip)#!/) (Pristupljeno: 18.6.2021.)
- 10) https://www.prvipartizan.com/sr/rifle_bullets.php (Pristupljeno: 20.6.2021.)
- 11) <https://www.sako.fi/cartridges/sako-cartridges/hammerhead> (Pristupljeno: 18.6.2021.)
- 12) Kneubuehl, B. P., Coupland, R. M., Rothschild, M. A., Thali, M. J. (2011.): Wound Ballistics and Applications, Springer-Verlag
- 13) Marković, N. (2006.): Lovačko oružje i municija.
- 14) Mlinarić D., 2017.: Toplinski inducirano samoobnavljanje polimera za izradu padajućih meta.
- 15) Slavica, A., Tomić, S., Konjević, D., Janicki, Z., Severin, K., Srebočan, E., 2008: Utjecaj kalibra i energije zrna na oštećenje tkiva i gubitak mesne mase u odstrijeljenih divljih svinja. Meso, Vol. X No. 6.
- 16) Mustapić Z. i suradnici, 2004.: Lovstvo. Izdavač: Hrvatski lovački savez, Zagreb
- 17) Podlesak, D., 2010: Odabir zrna za izlučivanje krupne divljači puškom s užljebljenom cijevi.
- 18) Pravilnik o lovostaju (NN 94/2019).
- 19) Pravilnik o načinu uporabe lovačkog oružja i naboja (NN 37/2019)
- 20) Pravilnik o uvjetima i načinu lova, nošenju lovačkog oružja, obrascu i načinu izdavanja lovačke iskaznice, dopuštenju za lov i evidenciji o obavljenom lovu (NN 70/2010).
- 21) Sabljica, B., 1981., Učinak magnum naboja za kuglaru (sa posebnim osvrtom na cal. .300 Weatherby Magnum). Šumarski list, 5-7/1981., od 51. do 68 str.
- 22) Sellier&Bellot katalog 2018/2019.
- 23) Stažić M., 2019.: Ekološke i lovne značajke divlje svinje.
- 24) Virovitičko-podravska županija
- 25) Zakon o lovstvu (NN 99/2018).
- 26) URL:
  1. <https://ford-wallpapers-pictures.blogspot.com/2019/09/karta-zupanija-u-rh.html?m=0>
  2. https://www.google.com/search?q=jelen+i+ko%C5%A1uta&tbm=isch&ved=2ah_UKEwizpdLmtaPxAhXnwAIHHXxGDxcQ2-cCegQIABAA&oq=jelen+i+ko%C5%A1uta&gs_lcp=CgNpbWcQAzICCAAyBAgAEBgyBAgAEBg6BAgiECc6BAgAEB46BQgAELEDOggIABCxAxCDAVCUbllicjwFghpEBaAFwAHgAgAGUAYgB1xGSAQQxLjE5mAEAoAEBqgELZ3dzLXdpei1pbWfAAQE&scient=img&ei=w73NYPO3L-eBi-

- [gP_Iy9uAE&bih=731&biw=1536&rlz=1C1GCEA_enHR861HR861#imgrc=x2xFV94qIFp9SM](https://www.google.com/search?q=gP_Iy9uAE&bih=731&biw=1536&rlz=1C1GCEA_enHR861HR861#imgrc=x2xFV94qIFp9SM)
3. https://www.google.com/search?q=https://www.google.com/search?q=vepar+i+krma%C4%8Da&rlz=1C1GCEA_enHR861HR861&sxsrf=ALeKk02S5IbD3GMoZSLR5u2cPHygVYyq4Q:1624104360723&source=lnms&tbm=isch&sa=X&ved=2ahUKEwjv6b1KPxAhVVg_0HHZnQBRgQ_AUoAXoECAEQAw&biw=768&bih=730#imgrc=t_6ueZjrBR6FcM
  4. https://www.google.com/search?q=divlja+krma%C4%8Da+s+prascima&tbm=isch&ved=2ahUKEwiOt5661KPxAhXMOuwKHQxhDDQQ2-cCegQIABAA&oq=divlja+krma%C4%8Da+s+prascima&gs_lcp=CgNpbWcQA1DDE1iBG2DSHGgAcAB4AIABZ4gBqQWSAQM2LjGYAQCgAQGqAQtdnd3Mtd2l6LWltZ8ABAQ&sclient=img&ei=6N3NYI6jCcz1sAeMwrGgAw&bih=730&biw=768&rlz=1C1GCEA_enHR861HR861#imgrc=aXGnLv8U3bHt-M
  5. <https://delhipages.live/sk/zmiesany/ballistics>
  6. <https://loaddata.com/Cartridge/338-Lapua-Magnum-250-grain-Hornady-Handbook-of-Cartridge-Reloading-8th-Edition/539>
  7. https://www.google.com/search?q=bullet+construction&tbm=isch&ved=2ahUKEwvxPqlvaTxAhWQvKQKHeanB3AQ2-cCegQIABAA&oq=bullet+&gs_lcp=CgNpbWcQARgAMgQIIXAnMgQIIXAnMgIADICCAAYAggAMgIADICCAAYAggAMgIADICCAAB6QgAELEDOggIABCxAXCDAToECAAAQ1D0swNY6r0DYOPIA2gAcAB4AIABqQGIAYoGkgEDMy40mAEAoAEBggELZ3dzLXdpei1pbWfAAQE&sclient=img&ei=10vOYK_9FJD5kgXmz56ABw&bih=731&biw=1536&rlz=1C1GCEA_enHR861HR861#imgrc=xzZyNaty3fUFM
  8. https://www.google.com/search?q=12+gauge+shotgun+shells+chart&tbm=isch&ved=2ahUKEwicvMeExajxAhXCtKQKHwj0CEIQ2-cCegQIABAA&oq=12+gauge+shotgun+shells+&gs_lcp=CgNpbWcQARgAMgQIABATMgQIABATMgQIABATMgQIABATMgYIABAEeEBMyCAgAEAUQHhATMggIABAFEB4QEzIICAAQBRAeEBMyCAgAEAUQHhATMggIABAFEB4QEzoFCAAQsQM6AggAOggIABCxAXCDAToECAAAQHjoGCAAQCBAeOggIABAIEB4QE1CcjQFYgegBYOWOAmgCcAB4AIABiAGIAfYYkgeEMC4yOJgBAKABAaoBC2d3cy13aXotaW1nwAEB&sclient=img&ei=02zQYNYGLcLpkgXo6KOQBA&bih=731&biw=1536&rlz=1C1GCEA_enHR861HR861#imgrc=5bS4CL_TcaWSyM&imgdii=1nAMuXMH22dzqM
  9. https://www.google.com/search?q=sellier+bellot+hpc&tbm=isch&ved=2ahUKEwiMgfHu-qjxAhXE0aQKHdZMDKgQ2-cCegQIABAA&oq=sellier+bellot+&gs_lcp=CgNpbWcQARgBMgIADICCAAYBAgAEB4yBAgAEB4yBAgAEB4yBAgAEB4yBAgAEB4yBAgAEB4yBAgAEB4yBAgAEB4yBAgAEB5QhlBYhlBgpmZoAHAeACAAXGIAXGSAQMwLjGYAQCgAQGqAQtdnd3Mtd2l6LWltZ8ABAQ&sclient=img&ei=RaXQYMzKMMSjkwXWmbHACg&bih=722&biw=767&rlz=1C1GCEA_enHR861HR861#imgrc=ZRP4P1wOIH7gXM
  10. https://www.google.com/search?q=digitalna+vis%C4%87a+vaga&tbm=isch&ved=2ahUKEwjo7pzpsJ_xAhVo1uAKHdB-DroQ2-cCegQIABAA&oq=digitalna+vis%C4%87a+&gs_lcp=CgNpbWcQARgAMgIADoECCMQJzoHCCMQ6gIQJzoFCAAQsQM6CAgAELEDEIMBOgQIABBDog

[QIABAEogQIABAYUPPiBVipjwZg-
JgGAFwAHgEgAGpAogBvR2SAQYwLjIxLjKYAQCgAQGqAQond3Mtd2l6L
WltZ7ABCsABAQ&sclient=img&ei=rJ_LYOjoA-
isgwfQ_bnQCw&bih=731&biw=1536&rlz=1C1GCEA_enHR861HR861#imgrc=
oyoVe_5PGx5SAM](https://www.google.com/search?q=analogna+vis%C4%87a+vaga&rlz=1C1GCEA_enHR861HR861#imgrc=oyoVe_5PGx5SAM)

11. https://www.google.com/search?q=analogna+vis%C4%87a+vaga&rlz=1C1GCEA_enHR861HR861&sxsrf=ALeKk007Hq_G5EOd99_YjhFCFYagdprdjQ:1623957676018&source=lnms&tbm=isch&sa=X&ved=2ahUKEwjcyqLjsZ_xAhVhw4sKHSW_BKAQ_AUoAXoECAEQAw&biw=1536&bih=731#imgrc=DkGeyGjY5KQd9M
12. <https://www.sellier-bellot.cz/en/products/rifle-ammunition/rifle-ammunition-spce/detail/142/>
13. https://www.google.com/search?q=bushnell+engage+1700&rlz=1C1GCEA_enHR861HR861&sxsrf=ALeKk00DYw3WKiOU5IVgqo3F4LyCYGDykw:1624018484526&source=lnms&tbm=isch&sa=X&ved=2ahUKEwjFsIOnlKHxAhXJ_rsIHSB1A5EQ_AUoAXoECAIQAw&biw=1536&bih=731#imgrc=IPIZA7IpQj185M
14. https://www.google.com/search?q=jelen+i+ko%C5%A1uta&tbm=isch&ved=2ahUKEwizpdLmtaPxAhXnwAIHHXxGDxcQ2-cCegQIABAA&oq=jelen+i+ko%C5%A1uta&gs_lcp=CgNpbWcQAzICCAAyBAgAEBgyBAgAEBg6BAgjECc6BAgAEB46BQgAELEDOggIABCxAxCDAVCUbljcwFghpEBaAFwAHgAgAGUAYgB1xGSAQQxLjE5mAEAoAEBqgELZ3dzLXdpei1pbWfAAQE&sclient=img&ei=w73NYPO3L-eBi-gP_Iy9uAE&bih=731&biw=1536&rlz=1C1GCEA_enHR861HR861#imgrc=x2xFV94qIFp9SM

8. PRILOZI

Prilog 1: Obrazac „Evidencija odstrela divljači“

EVIDENCIJA Odstrela divljači

Lovište: _____

Vrsta divljači	_____
Datum i vrijeme odstrela	_____
Spol (m/ž)	_____
Procijenjena starost jedinke	_____
Tjelesna masa: -bruto po odstrelu	_____
-odrobljeno	_____
Kalibar	_____
Broj pogodaka	_____
Tip zrna, gramaža, proizvođač	_____
Udaljenost sa koje je izvršen odstrel (m)	_____
Mjesto pogotka	_____
Brzina uginuća (min:sek)	_____
Način lova (čeka, prigon, šuljanje, ostalo)	_____
U lovu korišteni psi (zaokruži)	DA NE
Kondicijsko stanje jedinke (zaokruži)	SLABO PROSJEK DOBRO

Prilog 2: Excell tablica prikupljenih i obrađenih podataka

Uzorak broj	Vrsta divljaci	Datum izvještaja	Spol	Procjena starosti u m	Tijeka masa (kg)	Kalibar	Promjer rama (mm)	Broj pogodaka	Prozivoditelj	Gramala	Tip rama	Klasa tvrdokce	Udaljenost (m)	Mjesto pogodaka	Iznajuglas (h:min:sek:mu:ca:decim:ih:raz)	Način lova	U lovu konfitent pasif	Kondicijsko stanje	Energija pri udara u cijev (m/s)
1	Dnja svinja	8.12.2020.	Ženski	36	110	9.362	9,3	1	PPU	18,5	SP	Meko	20	Plečka	0:00:00	Prigon	Da	Dobro	4197
2	Dnja svinja	14.11.2020.	Muški	24	80	308 Wm.	7,62	1	Federal fusjon	10,7	SP	Meko	30	Plečka	0:00:00	Čeka	Ne	Dobro	3452
3	Dnja svinja	14.11.2020.	Muški	20	70	857 J5	8	2	S&B	12,7	SPE	Meko	50	Plečka	0:01:00	Čeka	Ne	Projekat	3543
4	Jelen obični	7.9.2020.	Muški	24	140	300 Wm. Mag.	7,62	2	Geco	11,0	SP	Tvrdo	200	Plečka	0:01:00	Čeka	Ne	Projekat	2830
5	Jelen obični	8.9.2020.	Ženski	84	250	30-06.Spr.	7,62	1	No Sagar Hammerhead	11,7	BSP	Meko	30	Vrat	0:01:00	Prkandanje	Ne	Dobro	3715
6	Jelen obični	10.9.2020.	Ženski	24	80	857 J5	8	1	S&B	12,7	SPE	Meko	40	Plečka	0:01:00	Čeka	Ne	Dobro	3594
7	Jelen obični	13.9.2020.	Ženski	72	170	857 J5	8	1	S&B	12,7	SPE	Meko	150	Plečka	0:03:00	Čeka	Ne	Dobro	2651
8	Dnja svinja	21.11.2020.	Muški	24	80	308 Wm.	7,62	2	Federal fusjon	11,7	SP	Meko	50	Plečka	0:01:00	Prigon	Da	Projekat	3405
9	Dnja svinja	9.9.2020.	Muški	42	130	30-06.Spr.	7,62	1	Ilgan konjic	10,7	SP	Meko	65	Vrat	0:00:00	Čeka	Ne	Dobro	3437
10	Dnja svinja	9.9.2020.	Muški	18	70	308 Wm.	7,62	1	Federal fusjon	10,7	SP	Meko	40	Plečka	0:00:00	Prkandanje	Ne	Dobro	3396
11	Dnja svinja	6.1.2020.	Muški	7	30	308 Wm.	7,62	1	Geco teilmantel	10,7	SP	Meko	60	Vrat	0:00:00	Čeka	Ne	Dobro	4039
12	Dnja svinja	9.3.2020.	Muški	30	90	308 Wm.	9,3	1	Federal fusjon	10,7	SP	Meko	50	Plečka	0:00:00	Čeka	Ne	Dobro	3396
13	Dnja svinja	20.6.2020.	Muški	48	130	308 Wm.	7,62	1	Federal fusjon	10,7	SP	Meko	40	Vrat	0:00:00	Čeka	Ne	Dobro	3508
14	Dnja svinja	20.6.2020.	Muški	12	45	9.362	9,3	1	Siko Hammerhead	18,5	SP	Meko	20	Vrat	0:00:00	Čeka	Ne	Dobro	4242
15	Dnja svinja	27.1.2020.	Ženski	12	45	9.362	9,3	2	Siko Hammerhead	18,5	SP	Meko	50	Plečka	0:01:00	Prigon	Da	Projekat	4147
16	Dnja svinja	3.1.2020.	Ženski	17	40	9.362	9,3	1	Siko Hammerhead	18,5	SP	Meko	80	Plečka	0:00:00	Prigon	Da	Dobro	3821
17	Dnja svinja	13.5.2020.	Muški	48	90	308 Wm.	7,62	1	Federal fusjon	10,7	SP	Meko	60	Plečka	0:02:00	Prkandanje	Ne	Projekat	3283
18	Dnja svinja	18.6.2020.	Ženski	24	90	9.362	9,3	1	Geco teilmantel	16,5	SP	Meko	50	Plečka	0:00:00	Prkandanje	Ne	Dobro	3815
19	Dnja svinja	28.8.2020.	Muški	24	95	9.362	9,3	1	Siko Hammerhead	18,5	SP	Meko	50	Plečka	0:00:00	Prkandanje	Ne	Dobro	4147
20	Dnja svinja	1.10.2020.	Muški	24	90	9.362	9,3	1	Siko Hammerhead	18,5	SP	Meko	80	Plečka	0:00:00	Prkandanje	Ne	Dobro	3821
21	Dnja svinja	13.5.2020.	Muški	18	65	308 Wm.	7,62	1	Hrienteberger match	12,3	HPBT	Tvrdo	115	Rebra	0:03:00	Prkandanje	Ne	Projekat	3354
22	Dnja svinja	3.7.2020.	Muški	18	65	308 Wm.	7,62	1	Hrienteberger match	12,3	HPBT	Tvrdo	2	Plečka	0:02:30	Prkandanje	Ne	Projekat	3846
23	Dnja svinja	17.6.2019.	Muški	72	230	308 Wm.	7,62	1	S&B	10,2	HPC	Tvrdo	60	Plečka	0:00:40	Čeka	Ne	Dobro	3617
24	Jelen obični	15.6.2020.	Muški	36	60	7x57	7	1	PPU	11,7	SP	Meko	12	Vrat	0:00:00	Čeka	Ne	Projekat	2816
25	Dnja svinja	17.7.2020.	Muški	6	20	30-06.Spr.	7,62	1	Barnes TX	11,7	BT	Tvrdo	70	Plečka	0:00:30	Čeka	Ne	Dobro	3858
26	Dnja svinja	1.6.2020.	Ženski	24	60	8x68 S	8	1	Barnes TX	11,7	BT	Tvrdo	60	Plečka	0:01:00	Čeka	Ne	Dobro	4448
27	Dnja svinja	7.6.2020.	Muški	48	80	8x68 S	8	1	S&B	11,2	SPE	Meko	40	Plečka	0:03:00	Čeka	Ne	Dobro	4529
28	Dnja svinja	12.5.2020.	Ženski	12	35	7x64	7	1	Federal fusjon	8,4	SP	Meko	110	Plečka	0:01:00	Čeka	Ne	Dobro	3069
29	Dnja svinja	9.5.2020.	Muški	24	80	270 Wm.	7	1	Federal fusjon	8,4	SP	Meko	160	Plečka	0:01:00	Čeka	Ne	Projekat	2804
30	Dnja svinja	1.5.2020.	Muški	36	80	270 Wm.	7	1	Federal fusjon	8,4	SP	Meko	80	Vrat	0:00:05	Čeka	Ne	Dobro	2733
31	Dnja svinja	25.4.2020.	Ženski	12	35	30-06.Spr.	7,62	1	S&B	11,7	SPE	Meko	40	Plečka	0:02:00	Čeka	Ne	Projekat	3160
32	Dnja svinja	7.3.2020.	Muški	36	70	270 Wm.	7	1	Siera Game King	10,7	HPBT	Tvrdo	220	Plečka	0:00:15	Čeka	Ne	Dobro	2443
33	Dnja svinja	29.5.2020.	Ženski	36	70	308 Wm.	7,62	1	Siera Game King	10,7	HPBT	Tvrdo	110	Vrat	0:00:10	Čeka	Ne	Dobro	2910
34	Dnja svinja	6.6.2020.	Muški	48	75	308 Wm.	7,62	1	Siera Game King	10,7	HPBT	Tvrdo	40	Vrat	0:01:00	Čeka	Ne	Dobro	3284
35	Dnja svinja	27.5.2020.	Ženski	12	30	308 Wm.	7,62	1	Siera Game King	10,4	HPBT	Tvrdo	50	Plečka	0:05:00	Čeka	Ne	Dobro	3254
36	Jelen obični	26.5.2020.	Muški	48	100	7x57	7	2	S&B	11,2	SPE	Meko	120	Plečka	0:02:00	Čeka	Ne	Dobro	2796
37	Jelen obični	21.11.2020.	Ženski	60	110	308 Wm.	7,62	1	S&B	9,7	SPE	Meko	70	Plečka	0:02:00	Čeka	Ne	Dobro	2981
38	Jelen obični	5.11.2020.	Ženski	12	80	308 Wm.	7,62	1	S&B	9,7	SPE	Meko	80	Vrat	0:00:00	Čeka	Ne	Dobro	2883
39	Jelen obični	25.2.2020.	Muški	24	120	7 mm Rem. Mag.	7	2	S&B	11,2	SPE	Meko	140	Plečka	0:15:00	Čeka	Ne	Dobro	3107
40	Jelen obični	18.5.2020.	Muški	48	170	7x64	7	1	Geco	11,2	SP	Tvrdo	100	Rebra	0:05:00	Čeka	Ne	Dobro	3102
41	Jelen obični	9.9.2020.	Ženski	4	70	7 mm Rem. Mag.	7,62	1	S&B	11,2	SPE	Meko	25	Plečka	0:00:10	Čeka	Ne	Dobro	3489
42	Dnja svinja	5.12.2020.	Ženski	6	30	857 J5	8	2	Hrienteberger match	12,3	HPBT	Tvrdo	25	Vrat	0:00:10	Prkandanje	Ne	Projekat	3803
43	Dnja svinja	12.2.2020.	Ženski	9	45	30-05.Spr.	7,62	1	PPU	12,7	SP	Meko	30	Rebra	0:02:00	Prigon	Da	Dobro	3348
44	Dnja svinja	12.2.2020.	Ženski	9	45	30-05.Spr.	7,62	1	Ilgan konjic	11,7	SP	Meko	30	But	0:01:00	Čeka	Ne	Projekat	3706
45	Dnja svinja	20.12.2021.	Muški	24	70	857 J5	8	1	S&B	12,7	HPC	Tvrdo	60	Plečka	0:00:00	Čeka	Ne	Dobro	3398
46	Dnja svinja	15.5.2020.	Muški	24	65	857 J5	8	1	S&B	12,7	HPC	Tvrdo	60	Plečka	0:00:00	Čeka	Ne	Dobro	3588
47	Dnja svinja	20.5.2020.	Muški	24	75	857 J5	8	1	S&B	12,7	HPC	Tvrdo	65	Plečka	0:00:00	Čeka	Ne	Dobro	3588
48	Dnja svinja	21.6.2020.	Muški	24	60	857 J5	8	1	S&B	12,7	HPC	Tvrdo	60	Plečka	0:00:00	Čeka	Ne	Dobro	3588
49	Dnja svinja	11.2.2020.	Muški	72	210	308 Wm.	7,62	1	Federal fusjon	11,7	SP	Meko	40	Rebra	0:02:00	Čeka	Ne	Dobro	3457
50	Jelen obični	5.10.2019.	Muški	84	180	308 Wm.	7,62	2	Geco teilmantel	11	SP	Meko	70	Plečka	7:10:00	Prkandanje	Ne	Dobro	2852
51	Dnja svinja	18.12.2020.	Muški	30	110	308 Wm.	7,62	1	Geco teilmantel	11	SP	Meko	60	Plečka	0:00:00	Čeka	Ne	Dobro	2852
52	Dnja svinja	20.12.2021.	Ženski	54	60	857 J5	8	1	Geco	11	PLUS	Tvrdo	50	Plečka	0:00:00	Čeka	Ne	Dobro	3460
53	Jelen obični	20.5.2019.	Muški	96	150	7 mm Rem. Mag.	7	1	Geco	11	PLUS	Tvrdo	100	Plečka	0:04:00	Prkandanje	Ne	Dobro	3460
54	Jelen obični	15.10.2020.	Ženski	12	70	857 J5	8	1	S&B	12,7	HPC	Tvrdo	80	Plečka	0:00:00	Čeka	Ne	Dobro	3385
55	Jelen obični	9.1.2021.	Ženski	12	55	308 Wm.	7,62	1	Geco	11	PLUS	Tvrdo	100	Plečka	0:00:00	Čeka	Ne	Dobro	3385
56	Dnja svinja	3.1.2021.	Ženski	12	38	30-05.Spr.	7,62	1	Geco	11	PLUS	Tvrdo	15	Rebra	0:03:00	Prigon	Da	Dobro	3678
57	Dnja svinja	17.12.2021.	Ženski	12	38	30-05.Spr.	7,62	1	S&B	12,7	HPC	Tvrdo	8	Rebra	0:00:00	Čeka	Ne	Dobro	3807
58	Dnja svinja	16.12.2021.	Ženski	12	80	1870	7,62	2	Rotwell exact	29	Bretnke	Tvrdo	20	Plečka	0:00:00	Prigon	Da	Dobro	3789
59	Dnja svinja	26.12.2020.	Ženski	84	80	300 Wm. Mag.	7,62	2	No Sagar Hammerhead	11,7	BSP	Meko	100	Rebra	0:10:00	Prigon	Da	Dobro	3789
60	Dnja svinja	26.12.2020.	Ženski	84	80	857 J5	8	1	Rotwell exact	32	Bretnke	Tvrdo	40	Rebra	0:00:00	Prigon	Da	Dobro	3807
61	Dnja svinja	3.1.2021.	Ženski	4	60	857 J5	8	1	S&B	12,7	SPE	Tvrdo	40	Plečka	0:00:15	Čeka	Ne	Projekat	3625
62	Dnja svinja	15.12.2021.	Ženski	4	60	308 Wm.	7,62	1	Barnes TX	11,7	BT	Tvrdo	40	Plečka	0:00:15	Čeka	Ne	Dobro	3625
63	Dnja svinja	27.11.2020.	Ženski	12	50	308 Wm.	7,62	1	Siera Game King	10,7	HPBT	Tvrdo	40	Rebra	0:00:00	Čeka	Ne	Dobro	3918
64	Dnja svinja	27.11.2020.	Ženski	36	90	308 Wm.	7,62	1	Siera Game King	10,7	HPBT	Tvrdo	90	Rebra	0:00:00	Čeka	Ne	Dobro	3918
65	Dnja svinja	27.11.2020.	Ženski	36	90	308 Wm.	7,62	1	Siera Game King	10,7	HPBT	Tvrdo	120	Rebra	0:00:00	Čeka	Ne	Dobro	3918
66	Dnja svinja	27.11.2020.	Ženski	36	90	308 Wm.	7,62	1	Siera Game King	10,7	HPBT	Tvrdo	120	Rebra	0:00:00	Čeka	Ne	Dobro	3918
67	Dnja svinja	27.11.2020.	Ženski	36	90	308 Wm.	7,62	1	Siera Game King	10,7	HPBT	Tvrdo	120	Rebra	0:00:00	Čeka	Ne	Dobro	3918
68	Dnja svinja	27.11.2020.	Ženski	36	90	308 Wm.	7,62	1	Siera Game King	10,7	HPBT	Tvrdo	120	Rebra	0:00:00	Čeka	Ne	Dobro	3918
69	Dnja svinja	27.11.2020.	Ženski	36	90	308 Wm.	7,62	1	Siera Game King	10,7	HPBT	Tvrdo	120	Rebra	0:00:00	Čeka	Ne	Dobro	3918
70	Dnja svinja	27.11.2020.	Ženski	36	90	308 Wm.	7,62	1	Siera Game King	10,7	HPBT	Tvrdo	120	Rebra	0:00:00	Čeka	Ne	Dobro	3918
71	Dnja svinja	27.11.2020.	Ženski	36	90	308 Wm.	7,62	1	Siera Game King	10,7	HPBT	Tvrdo	120	Rebra	0:00:00	Čeka	Ne	Dobro	3918
72	Dnja svinja	27.11.2020.	Ženski	36	90	308 Wm.	7,62	1	Siera Game King	10,7	HPBT	Tvrdo	120	Rebra	0:00:00	Čeka	Ne	Dobro	3918
73	Dnja svinja	27.11.2020.	Ženski	36	90	308 Wm.	7,62	1	Siera Game King	10,7	HPBT	Tvrdo	120	Rebra	0:00:00	Čeka	Ne	Dobro	3918
74	Dnja svinja	27.11.2020.	Ženski	36	90	308 W													